

16+

Вязынка:
повязь
пакаленняў
стар. 4

Класік
па-за
п'едэсталам
стар. 10-11

Караткевіч
зноў
у Вялікім
стар. 14

Тэрыторыя купальскага свята

Фота БелТА.

Сёлета, у Год народнага адзінства, сімвалам рэспубліканскага свята «Купалле» ў Александры, якое прайшло 10 і 11 ліпеня, Сбыў выбраны ручнік. А выстаўка-кірмаш «Ручнік народнага адзінства» стала навінкай фестывалю: на экспазіцыйна-тэматычных купальскіх падворках абласцей-удзельнікаў прэзентавалі калекцыі старадаўніх і рэканструяваных беларускіх ручнікоў з розных рэгіёнаў. Акрамя гэтага, перад палаткамі майстроў Магілёўскай вобласці размясціліся конкурсныя ручнікі ўдзельнікаў і пераможцаў рэгіянальнага конкурсу дэкаратыўна-прыкладной творчасці «Ручнік як шлях жыцця чалавека», які ў 2020—2021 гадах праводзіў Магілёўскі абласны метадычны цэнтр народнай творчасці. Да таго ж вырабы на фестываль прывезлі не толькі беларусы, але і творцы з Украіны і Расіі.

Упершыню «Купалле» на базе Дняпра адзначылі з рэспубліканскім размахам у 2010 годзе. З тых часоў арганізатары імкнуцца пашыраць тэрыторыю свята, колькасць гасцей, купальскіх забаў... У мінулыя выхадныя для наведвальнікаў падрыхтавалі праграму з улікам тых ці іншых новаўвядзенняў, аднак традыцыйнае — вялікія гандлёвыя плошчы, шмат музыкі і мноства інтэрактыўных пляцовак для гасцей розных узростаў — засталася нязменным.

«ЛіМ»-акцэнт

Дзяржпадтрымка. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка падпісаў распараджэнне, якім зацверджана рашэнне савета фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва. Прадугледжваецца, што за кошт сродкаў фонду будзе аказана падтрымка на суму больш як Br 1,6 млн для рэалізацыі творчых праектаў. Частка сродкаў будзе накіравана на правядзенне рэстаўрацыйных і аднаўленчых работ на чатырох аб'ектах са статусам гісторыка-культурнай каштоўнасці. Гэта сядзібна-паркавыя ансамблі ў вёсцы Закозель Драгічынскага раёна і аграгарадку Залессе Смаргонскага раёна, помнік архітэктуры XIX ст., што рэстаўрыруецца пад краязнаўчы музей, у Лепелі і замак у аграгарадку Гальшаны Ашмянскага раёна. Акрамя таго, грашовыя сродкі выдзяляць на папаўненне фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі комплексам рукапісных і друкаваных кніжных помнікаў.

Фестываль. Пачаліся першыя мерапрыемствы XXX Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску», паведамляе БелТА. Урачыстая цырымонія адкрыцця фестывалю адбылася ўчора на галоўнай сцэне. Падчас гала-канцэрта ўручана спецыяльная ўзнагарода Прэзідэнта «Праз мастацтва — да міру і ўзаемаразумення». Беларускі тэатр «Лялька» восьмы раз прадставіць «Лялечны квартал», які карыстаецца папулярнасцю. Творчыя калектывы з Беларусі і Расіі на працягу пяці дзён пакажуць спектаклі для дзяцей і дарослых. Першымі на сцэне выступілі гаспадары з пастаноўкай «Насарог і Жырафа». У абласным краязнаўчым музеі адбылася прэзентацыя XI Нацыянальнай філатэлістычнай выстаўкі «Белфіла-2021». У канцэртнай зале «Віцебск» ладзяцца дзве экспазіцыі: выстаўка жывапісу ад галерэі «АртХаос» і фотавыстаўка, якая расказвае пра розныя куткі Расіі. У Цэнтры сучаснага мастацтва прадставіць праект «Вясёлы Пушкін» — вынік шматгадовага супрацоўніцтва музея-запаведніка А. С. Пушкіна «Міхайлаўскае» і мастака Ігара Шаймарданова. Канцэртная праграма музычнага фестывалю пачнецца з выступлення «Хору Турэцкага». Крыху пазней у Летнім амфітэатры пройдзе сімфанічная рок-феерыя «Уверцюра да фестывалю. Агонь і лёд» і інш.

Акцыі. РУП «Белпошта» падрыхтавала да юбілейнага фэсту «Славянскі базар» акцыю «Прывітанне з фестывальнага Віцебска» і спецыяльнае памятнае гашэнне, паведамляецца на сайце прадпрыемства. Ва ўсіх жадаючых ёсць унікальная магчымасць адправіць прывітанне сваім родным, сябрам, знаёмым. Перасылка паштовых картак, набытых 15 ліпеня з 9.00 да 19.00 у месцах правядзення акцыі, будзе ажыццяўляцца бясплатна па тэрыторыі Беларусі. Таксама пройдзе спецыяльнае гашэнне: 14 і 15 ліпеня ў аддзяленні паштовай сувязі Віцебск-15, з 16 да 19 ліпеня — у гандлёвым павільёне РУП «Белпошта» (прыпынак грамадскага транспарту «Вуліца Камсамольская»).

Навінкі. Новая кніга «Эліза Ажэшка» выйшла ў выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» да 180-годдзя з дня нараджэння пісьменніцы. Эліза Ажэшка — самы запатрабаваны майстар пяра ў свеце на рубяжы XIX—XX стагоддзяў, аўтар больш як 50 тамоў мастацкай прозы. Цікава, што да яе творчасці захоўваецца і ў нашы дні, гэтаксама як і да біяграфіі, багатай і насычанай, быццам прыгодніцкі раман. Пісьменніца двойчы намінавалася на Нобелеўскую прэмію ў галіне літаратуры і ўвайшла ў сусветную гісторыю як прыхільніца справядлівасці.

Форум. У афішы XXV Міжнароднага тэатральнага фестывалю «Белая вежа», які пройдзе ў Брэсце з 10 да 18 верасня, заяўлены 22 тэатры з Беларусі, Арменіі, Грузіі, Казахстана, Малдовы, Расіі ды Таджыкістана. Юбілейны форум прысвечаны 30-годдзю стварэння Садружнасці Незалежных Дзяржаў і праводзіцца пры садзейнічанні Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва. Адкрые фэст спектакль Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага «Пане Каханку». У праграме — цікавая пастаноўка Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі «Шлюб з ветрам». Гаспадары форуму пакажуць апошняю прэм'еру сезона — спектакль «Дзень Б.», Палескі драмтэатр — «Вія», Новы драматычны тэатр з Мінска — «Нобелеўскі тыдзень», Беларускі музычны тэатр — «Вяселле ў стылі рэтра». Зорным складам прадстаўлены лялечныя спектаклі. «Кандзід, або Аптызм» Магілёўскага абласнога тэатра лялек пастаўлены лаўрэатам Нацыянальнай тэатральнай прэміі Ігарам Казаковым. Брэсцкі тэатр лялек прадставіць спектакль лаўрэата Нацыянальнай тэатральнай прэміі Беларусі і расійскай прэміі «Залатая маска» Аляксандра Янушкевіча «Новая зямля», Беларускі дзяржаўны тэатр лялек — «Запіскі юнага ўрача» па цыкле апавяданняў Міхаіла Булгакава.

Агляд афіцыйных падзей ад Раісы МАРЧУК

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Літаратары ў Александрыі

Саюз пісьменнікаў Беларусі ўпершыню ў складзе вялікай дэлегацыі браў удзел у святкаванні Купалля ў аграгарадку Александрыя. Прадстаўнікі СПБ працавалі супольна з ААТ «Белкніга» і РВУ «Выдавецкі дом «Звязда». Таму спадарожнікамі творцаў былі кнігі, аўтарамі некаторых з іх яны і з'яўляюцца.

Святочную праграму на пісьменніцкай пляцоўцы распачалі члены Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ, якія падрыхтавалі высту-

ПЛЕННЕ ПАД НАЗВАЙ «Беларусь мая родная — маці зямля». «Гэта наша своеасаблівае прысвячэнне Году роднага адзінства», — падкрэсліў старшыня абласной літаратурнай суполкі Алесь Казека.

Далей творчую эстафету падхапілі паэты Андрэй Скарынін, Ірына Карнаухава, Алена Басікірская, Таццяна Купрыянец, Вольга Норуна, якія чыталі вершы пра адвечныя каштоўнасці беларусаў, пра любоў да радзімы. Кранальныя радкі былі прасякнуты паэтычнымі, клопатам пра мову. Алена Стэльмах і Уладзіслаў Цыдзік прадставілі свой творчы праект «Бачу Беларусь такой», што

пабачыў свет у Выдавецкім доме «Звязда».

Яркай і, як заўсёды, вельмі цікавай была сустрэча са старшынёй Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалаем Чаргінцом. Аўтар літаральна нядаўна выдаў раман «А ён не вярнуўся з боя», які, як і папярэднія творы М. Чаргінца, выклікаў павышаны чытацкі інтарэс.

Цікава, што глядачоў прыцягнула і выступленне заслужанага артыста Беларусі Эдуарда Ханка, вядомага не толькі сваёй песеннай творчасцю, але і выдадзенымі ў апошнія гады кнігамі.

Марыя ЛІПЕНЬ

прэзентацыі

Праз церні да... кнігі

Вынік працы двух братніх народаў

У Шчучынскай раённай бібліятэцы імя Цёткі адбылася прэзентацыя кнігі «Акрыленыя родным словам: «Ларыса Косач-Квітка (Леся Украінка) і Алаіза Пашкевіч (Цётка)», што днямі пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда».

Зборнік выдадзены да 150-гадовага юбілею славутай прадстаўніцы ўкраінскага рамантызму і 145-годдзя з дня нараджэння беларускай паэтэсы і асветніцы. У кнігу ўвайшлі матэрыялы, прысвечаныя дзвюм вядомым пісьменніцам, біяграфічныя звесткі і паэтычныя творы, прадстаўленыя на беларускай і ўкраінскай мовах. З літаратуразнаўчымі артыкуламі на яе старонках выступілі вядомыя навукоўцы Вячаслаў Рагойша і Іван Саверчанка. Ініцыятарамі выдання сталі Шчучынскі раённы выканаўчы камітэт і Пасольства Украіны ў Рэспубліцы Беларусь.

Намеснік старшыні Шчучынскага райвыканкама Алена Пасюта адзначыла, што выданне — вынік працы двух братніх народаў, якіх аб'ядноўвае шматвяковая гісторыя, культура, сяброўства. Аўтары і складальнікі кнігі расказалі пра гісторыю яе стварэння, свае творчыя пошукі і знаходкі. У імпрэзе прынялі ўдзел прадстаўнікі вядучых навуковых устаноў, бібліятэк краіны, Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, Музея А. С. Пашкевіч (Цёткі), што знаходзіцца ў Астрынскай сярэдняй школе, якая таксама носіць імя пісьменніцы, Выдавецкага дома «Звязда» і аматары творчасці славутай зямлячкі.

з нагоды

На роднай зямлі Алаізы Пашкевіч

У Шчучыне ўпершыню прадстаўлены арыгінальныя і вельмі рэдкія сёння выданні знакамітай беларускай паэтэсы Алаізы Пашкевіч, больш вядомай пад псеўданімам Цётка.

Фота Кастуся Дробава.

Спецыяльна да святкавання 145-годдзя з дня нараджэння знакамітай паэтэсы Нацыянальная бібліятэка Беларусі, якая сёння з'яўляецца галоўнай захавальніцай кніжнай спадчыны нашай краіны, перадала калекцыю — Шчучынскай раённай бібліятэцы імя Цёткі — шэраг каштоўных выданняў для арганізацыі знакавай выстаўкі.

Фота Кастуся Дробава.

Іван Башняк і Алена Пасюта.

— Пра гэтую кнігу мы, магчыма, яшчэ будзем гаварыць у Нацыянальнай бібліятэцы, Інстытуце літаратуры Акадэміі навук, Саюзе пісьменнікаў Беларусі, — выказаў спадзяванне першы сакратар Пасольства Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Іван Башняк. — Як праз церні да зор ішлі дзве нашы вялікія паэтэсы, так праз церні мы прыйшлі да гэтай кнігі, якая стане зоркай у вялікім святкаванні юбілею Алаізы Пашкевіч.

Аляксей ЦІМАФЕЕЎ

Большасць выданняў паэтэсы сёння з'яўляецца вялікай бібліяграфічнай рэдкасцю. Многія з іх ствараліся ў перыяд забароны ці абмежавання беларускага друку, калі царская цензура кантралявала ўсе публікацыі, спыняла многія выдавецкія ініцыятывы, знішчала ўжо надрукаваныя тыражы. Частка твораў Цёткі выйшла з несапраўднымі выхаднымі данымі або друкавалася за мяжой. Непапраўны ўрон кніжнай спадчыне асветніцы нанеслі Першая і Другая сусветныя войны.

Таму асаблівую каштоўнасць маюць упершыню прадстаўленыя ў Шчучыне зборнікі паэзіі «Скрыпка беларуская», «Хрэст на свабоду», кнігі і падручнікі для дзяцей «Гасцінец для малых дзяцей», «Першае чытанне для дзетак беларусаў», часопіс для моладзі «Лучынка», нелегальныя выданні «Песні», Калядная пісанка», лістоўкі, маніфесты і інш. Для жыхароў і гасцей Шчучына, дзе ўсталяваны помнік паэтэсе, выстаўка стала цудоўнай магчымасцю пабачыць арыгінальную творчую спадчыну слаўнай зямлячкі.

На днях выстаўку ўнікальных выданняў прэзентаваў намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алесь Суша. Удзельнікі ўрачыстага мерапрыемства атрымалі магчымасць не толькі пабачыць знакамітыя рарытэты і паслухаць расповед эксперта пра іх, але і патрымаць каштоўныя публікацыі ў руках.

Аляксандр ЛІБЕРАЎ

рэйтынгі

Вызначаюць чытачы

Выканаўчыя камітэты абласцей і горада Мінска па ініцыятыве Саюза пісьменнікаў Беларусі і пры садзейнічанні Міністэрства інфармацыі правялі даследаванне, якое расказвае пра запатрабаванасць твораў пісьменнікаў у бібліятэках краіны за перыяд 2019, 2020 і першы квартал 2021 года.

Проза і паэзія 95 твораў са спіса, прапанаванага выканкамамі, прадстаўлена 1 097 942 кнігамі, да іх звярталіся 1 212 967 разоў. Выданне лічыцца актуальным, калі чытач звяртаецца да яго не радзей чым раз у два гады. Гэты паказчык умоўна прыняты за 100 % — прыкладна такім ён быў у папярэдні перыяд. Апошннее даследаванне паказала прырост — 110 %, што дэманструе цікавасць да айчынай літаратуры.

Для рэпрэзентатыўнасці ўзяты прозвішчы аўтараў наступных груп: членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі, сяброў Саюза беларускіх пісьменнікаў, удзельнікаў літаб'яднання «Полоцкая ветвь». Для паўнаты карціны ўключаны творцы, якія не знаходзяцца

ў літаб'яднаннях, — дуэт Андрэй Жвалеўскі і Яўгенія Пастэрнак (яны ўлічаны як адзін аўтар) і Андрусь Горват. Між тым у статыстыцы праявіліся Кацярыны Насуты падсумоўваліся паказчыкі звароту да кніг, выдадзеных пад двума яе асноўнымі творчымі псеўданімамі. З ліку прадстаўнікоў творчых суполак выбраны кіраўнікі, найбольш працавітыя аўтары, а таксама тыя, чые імёны на слыху.

Адзначаецца, што тройка пісьменнікаў-лідараў за апошнія гады не змянілася. Чытачы найчасцей звяртаюцца да твораў Наталлі Батраковай (86 730 запытаў), Мікалая Чаргінца (61 062 запыты) і Георгія Марчука (54 986 запытаў). Наталля Батракова лідзіруе і па адносным паказчыку попыту — 553 %. Вынікі апытання падказваюць, што паэзія можа быць запатрабавана амаль на тым жа ўзроўні, што і проза. Напрыклад, колькасць зваротаў да кніг Міхася Пазнякава — 46 310 — бліжкая да паказчыкаў праявікаў-лідараў. У ліку найбольш папулярных аўтараў — Андрэй Федарэнка, Уладзімір Ліпскі, Раіса Баравікова ды іншыя.

Яўгенія ШЫЦЬКА

вектар

Творчасць, народжаная сэрцам

Сустрэча з членам СПБ, лаўрэатам шэрагу літаратурных конкурсаў, у тым ліку і міжнародных, паэтэсай Галінай Бабарыкай прайшла ў Давыд-Гарадоцкай гарадской бібліятэцы Столінскага раёна.

Госця чытала свае вершы са зборнікаў «Давер» і «Дарога ў восень» і новыя, яшчэ неапублікаваныя творы. Асабліва спадабаліся прысутным гумарыстычныя апавяданні, напісаныя на мясцовым матэрыяле. Аўтар распавяла пра сваё дзяцінства, пра выбар жыццёвага шляху і прафесіі, пра любоў да мастацкага слова.

Паэтэсу можна назваць пясняркай палескай прыроды. Яна даволі тонка перадае яе адметнасці. Часта ў сваіх вершах дапаўняе пачуццёвую гаму інтэлектуальным роздумам, што надае пейзажным творам рацыянальную напоўненасць і філасофскую стрыманасць.

Аўтар пакінула памятны подпіс ў «Кнізе аўтографу» з найлепшымі пажаданнямі супрацоўнікам і чытачам бібліятэкі і падарыла свой новы зборнік вершаў «Матывы Моўсты». Мерапрыемства атрымалася паэтычна-цёплым.

Таццяна СТАХЕЙКА

фэсты

Сіла паэтычнага радка

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы і парафія Найсвяцейшай Тройцы правялі ў Радашковічах (Маладзечанскі раён) Купалаў фэст для ўсіх, хто любіць і шануе Песняра. Летась у сувязі са складанай эпідэміялагічнай сітуацыяй мерапрыемства не ладзілі.

У кожнага народа ёсць песняры, прарокі, якія сілай паэтычнага слова вызначаюць не толькі шляхі развіцця роднай мовы, літаратуры, культуры, але і фарміруюць нацыянальную самасвядомасць, увасабляюць нацыянальную ідэю, даючы мэту і сэнс існавання не аднаму пакаленню. Яны становяцца сімваламі свайго народа. Для беларусаў такім сімвалам з'яўляецца

Янка Купала, які нарадзіўся ў Вязынцы, быў ахрышчаны ў касцёле старадаўняга мястэчка Радашковічы і атрымаў імя ў гонар найвялікшага прарока хрысціянства Яна Хрысціцеля.

Сёлета Купалаў фэст адбыўся ў 100-ю гадавіну Рыжскай мірнай дамовы, падпісанне якой спыніла вайну, але раздзяліла беларускую зямлю. Мяжа прайшла па самых дарагіх мясцінах паэта: Вязінка і Радашковічы сталі недасяжныя амаль на два дзесяцігоддзі. У той час слова Янкі Купалы яднала ўсіх, хто «беларускай гутаркай гамоніць» па абодва бакі мяжы.

Сёлета фэст складаўся з трох частак: малітоўнай, музычнай і літаратурнай. Распачаўся ён нядзельнай святой імшой, цэлебрацыю якой узначаліў арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч.

Можна было пачуць гучанне аргана XIX стагоддзя, які аднаўляецца з 2018 года. Гэты інструмент стане другім у Маладзечанскім раёне. Рэстаўрацыяй займаецца арганна майстар Маскоўскай філармоніі Дзмітрый Лотаў, паколькі ў Беларусі спецыялістаў такога ўзроўню няма.

Працягам фэсту стала грамадска-культурная акцыя «Чытаем Купалу разам», якую правяла супрацоўніца Літаратурнага музея Янкі Купалы Марыя Барткова. Дэкламацыя вершаў Янкі Купалы 1920—1921 гадоў адбылася з удзелам творчага аб'яднання «Батлейка» пад кіраўніцтвам Наталлі Маскалевіч з Маладзечанскага цэнтра творчасці дзяцей і моладзі «Маладзік».

Алеся ДАВІДОВІЧ

праекты

Захавальніца даўніны

Да Дня этнографа, які будзе адзначацца заўтра, Цэнтр дакументацыі культурнай спадчыны Музея бітвы за Днепр (Лоеў) сумесна з Музеем старажытнабеларускай культуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі презентуе навукова-даследчы і экспазіцыйна-выставачны праект «Я паехала з Лоева...»

Праект прысвечаны 95-м угодкам з дня нараджэння ў Лоеве заснавальніцы і першага дырэктара Музея старажытнабеларускай культуры Вольгі Церашчатавай і презентуе музейныя прадметы са збору аддзела старажытнабеларускай культуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры і Музея бітвы за Днепр.

У межах праекта будзе экспанавана партрэт Вольгі Церашчатавай работы беларускага мастака, мастацтвазнаўцы і паплекніка першага дырэктара акадэмічнага музея Юрыя Піскуна.

А на выстаўцы можна ўбачыць экспанаты, якія першы дырэктар Музея старажытнабеларускай культуры разам са сваімі паплекнікамі збіралі па ўсёй Беларусі: абразы, ручнікі, адзенне... Цікава будзе паглядзець і экранную экспазіцыю з фрагментамі стужкі «Ваджэнне русалкі». Кожны наведвальнік пры жаданні пагартуе палявыя дзённікі Вольгі Церашчатавай, якія яна вяла ў экспедыцыях.

Міра ІЎКОВІЧ

імпрэзы

Летнія вандроўкі

Сустрэча з удзельнікамі літаратурнага клуба «Экватар», які ўзначальвае Вячаслаў Корбут, адбылася ў філіяле «Гудзевіцкая сельская бібліятэка» Мастоўскай раённай бібліятэкі.

Слова мае Інга Вінарская.

Разам з паэтам кніжніцу наведалі пісьменнікі Інга Вінарская, Тамара Мазур, Мікалай Іваноўскі, які арганізаваў гэтую імпрэзу для аматарскага аб'яднання «Залаты ўзрост» і актыўных чытачоў бібліятэкі.

Госці расказалі пра дзейнасць літаратурнага клуба «Экватар», прачыталі ўласныя вершы, байкі. Тамара Мазур пазнаёміла са сваёй новай кнігай «Скідляне. Скідэльцы. Скідэльчане». З задавальненнем прысутныя слухалі новыя вершы, байкі і жарты Мікалая Іваноўскага. Напрыканцы сустрэчы паэты падарылі бібліятэцы свае кнігі.

Валянціна ПРОНЬКА, фота аўтара

«ЛіМ»-люстэрка

У Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа ў межах фестывалю «Славянскі базар» адбудзецца прэзентацыя праекта «Я сэрцам ніколі не лгу...». Выстаўка падрыхтавана да 125-годдзя з дня нараджэння аднаго з самых яркіх і самабытных паэтаў XX стагоддзя Сяргея Ясеніна. У экспазіцыю ўвайшлі ўнікальныя архіўныя дакументы і фатаграфіі, прыжыццёвыя выданні, паэтычныя зборнікі, рукапісы Ясеніна, перапіска з роднымі і сябрамі. Многія з экспанатаў будуць дэманстравацца ўпершыню. У тым ліку ліст Ясеніна да Лідзіі Мацкевіч, пратаколы апытанняў па справе аб смерці паэта і іншыя дакументы. Выстаўка ўключае тэматычныя раздзелы, прысвечаныя розным перыядам жыцця і творчасці паэта. Госці даведаюцца пра малазнаёмыя старонкі яго біяграфіі, ваенную службу ў гады Першай сусветнай вайны, сустрэчу з царскай сям'ёй і іншыя падзеі.

Выстаўка «Маляўнічы жывапіс» таварыства маскоўскіх мастакоў «Бубновы валет» адкрыецца заўтра ў Нацыянальным мастацкім музеі, гаворыцца на сайце ўстановы. У праекце, арганізаваным сумесна Дзяржаўным гісторыка-мастацкім і літаратурным музеем-запаведнікам «Абрамцава» і НММ, будзе прадстаўлена каля 50 жывапісных работ такіх сусветна вядомых майстроў, як Пётр Канчалюўскі, Ілья Машкоў, Арыстарх Лянтулаў, Роберт Фальк, Мікалай Кузняцоў і іншых, з калекцый музея-запаведніка «Абрамцава» (34 работы) і Нацыянальнага мастацкага (13 работ). А ў экспазіцыі арт-кафэ музея ў наведвальнікаў будзе магчымасць бліжэй пазнаёміцца з гісторыяй сядзібы «Абрамцава» — унікальнага месца, што на доўгія гады стала адным з найбуйнейшых цэнтраў культурнага жыцця Расіі.

Персанальную рэтраспектыву «Мультфантазіі Алены Пяткевіч» пачалі паказваць у кіназале Музея гісторыі беларускага кіно. Праект прымеркаваны да святкавання 50-годдзя беларускай анімацыі і юбілею вядомага кінарэжысёра студыі анімацыйных фільмаў «Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм”». У праграму ўвайшлі такія стужкі, як «Лафертаўская макоўніца», «Беласнежка і Алацвецікі», «Чарадзейная крама», «Казкі старога піяніна. Іаган Штраус», «Казкі старога піяніна. І. С. Бах», «Марк Шагал. Пачатак», «Магістр вольных мастацтваў», і «Я тайну ў глыбіні душы хаваю». Фінальная карціна заснавана на вершах і ўспамінах класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча. Перад гледачом паўстане паэтычны анімацыйны вобраз кароткага, але багатага на ўражанні жыцця паэта. Акцэнт на кінаметафары дапамог аўтарам адысці ад звычайнага ілюстрацыйнага прынцыпу ўзнаўлення асноўных фактаў біяграфіі героя. Паказы мультфільмаў будуць праходзіць да 1 жніўня, інфармуе БелТА.

На YouTube выйшаў трэйлер адрэстаўраванай версіі трылера Пола Верховена «Асноўны інстынкт» з Шэран Стоўн і Майклам Дугласам у галоўных ролях. Як паведамляе РІА «Новости», рэстаўрацыя фільма была зроблена з арыгінальнага негатыва пад кіраўніцтвам рэжысёра і ўключала ў сябе аднаўленне сцэн, выдаленых па цэнзурных меркаваннях для пракату ў ЗША. Прэм'ера «Асноўнага інстынкта» адбылася ў 1992 годзе на адкрыцці Канскага кінафестывалю, і праз амаль 30 гадоў ён застаецца смелым і наватарскім фільмам, які вызначыў жанр эратычнага трылера. Між тым у Расіі ў хуткім часе культурную стужку ўпершыню будуць паказваць на вялікім экране.

Манашка Джулія Болтан Халаўэй выявіла ў бібліятэках Ватыкана і Фларэнцыі рукапісныя лісты, як мяркуецца, створаныя Дантэ Аліг'еры. Дагэтуль ніхто не ведаў, як выглядае почырк паэта, паведамляе The Times. Па інфармацыі выдання, работы адносяцца да канца XIII стагоддзя: Дантэ тады быў студэнтам у Фларэнцыі, дзе выкладаў Брунета Ланціні — італьянскі філосаф, вучоны, палітычны і дзяржаўны дзеяч (ён жа апекаваў будучага паэта пасля смерці бацькі). Па словах манашкі, якая да прыняцця пострыгу была спецыялістам па Сярэднявеччы ў Прынстанскім універсітэце, гэтыя рукапісы даюць уяўленне пра шэдэўр Дантэ — «Боскую камедыю», завершаную ў 1320 годзе, за год да смерці паэта. Напрыклад, там намаляваны квадрат, накладзены на круг. У выданні адзначаюць, што гэтую канцэпцыю Дантэ пазней выкарыстаў у «Боскай камедыі» для апісання Бога.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Аблічча паэта, якое праступае праз гады

Узгоркі, быццам пакрытыя коўдрай, пашытай з розных лапікаў усіх адценняў зялёнага, упрыгожаныя каронамі лясоў і рачулкай, у якой адбываюцца карункі аблокаў, што адплываюць у толькім знамым напрамку, векавыя ліпы, дубы, лістоўніцы, што быццам стаяць на варце часу... Цудоўная мясціна, дзе 139 гадоў таму прыйшоў у свет будучы класік айчыннай літаратуры Янка Купала, днямі 49-ы раз сустракала гасцей: пісьменнікаў, артыстаў, музейшчыкаў ды проста аматараў творчасці беларускага генія.

Тут быццам сканцэнтравана асабліва чароўнасць, жыццядайная сіла беларускай зямлі — яна дае неверагоднае натхненне праз любоў да роднага слова, наваколя, людзей. У вёсцы Сяледчыкі (цяпер яна ўвайшла ў склад Вязынкі, яе імем названа адна з галоўных вуліц) жыла паэтэса Зінаіда Бандарына, якая напісала кнігу пра дзіцячыя і юнацкія гады Янкі Купалы. Многія сучасныя пісьменнікі маюць тут лецішчы.

— Штогод бяру ўдзел у свяце Купалы. Хоць і не імкнуся выступаць са сцэны, але прыязджаю заўсёды, каб пабыць з Купалам, — распавядаў прэзідэнт і літаратуразнаўца Міхась Казлоўскі. — Мясціны гэтыя поўняцца адчуваннем духу нацыянальнага класіка, ён тут — ва ўсім. Але асабліва — у прыродзе, у паветры, у подыху часу. Хоць памяняць можна ўсё, але прыроду змяніць цяжка...

Вязынка прытуліла сям'ю будучага паэта ў 1881—1883 гадах. Зусім маленькім хлопчыкам запамніўся ён мясцовым жыхарам. На жаль, вярнуцца сюды дарослым яму больш не давялося. Толькі ў мроях спачываў тут душою — нядзіўна, што мастакі выяўлялі паэта ўжо сталага ўзросту сярод гэтых лугоў, на беразе рэчкі, пад вязынскім небам.

Дамінантай музейнага комплексу стала хатка, сцены якой памятаюць маленькага Яся. Экспазіцыю напоўнілі арыгінальныя прадметы канца XIX стагоддзя: калі жыхары навакольных вёсак даведалься пра прыезд жонкі Янкі Купалы і ў музей, які неўзабаве мусіў прымаць наведвальнікаў, пачалі прыносіць свае рэчы.

— Сям'я Луцэвічаў належала да дробнай шляхты, што мы і пастараліся паказаць у афармленні інтэр'ера. Чырвоны

Фота Яны Будовіч.

Падчас стварэння агульнага партрэта Янкі Купалы.

музея Янкі Купалы Надзея Саевіч. — А яшчэ захаваліся ўспаміны, што бацька будучага паэта быў выдатным паліўнічым — гэта сімвалізуе рогі, якія ўпрыгожваюць сцяну пакоя.

Уяўленне пра тое, як выглядалі маёнтка і мясцовая гаспадарка ў даўнія часы, можна скласці па фота, якія багата прадстаўлены ў экспазіцыі: сядзібны дом атачалі фруктовы сад з клёнавай і ліпавай альтанкамі, вялікія кветнікі. Каля стайні быў брукаваны двор, мелася вяндырня, дзе рабілі вэнджаныя сыры і кумпякі.

Канцэпцыю залы распрацавала загадчык экспазіцыйнага аддзела музея Янкі Купалы Марыя Барткова. Яна ж — аўтар выстаўкі, створанай да стагоддзя з дня падпісання Рыжскай дамовы. Часовая экспазіцыя размяшчаецца непасрэдна ў рэканструйраваным вязынскім свіране. Задума арганізатараў выстаўкі спалучыць той далёкі час з цяперашнім рэалізаваўся і праз тое, што замест зерня ў яго сховішчы сабраныя памяткі тутэйшага жыцця ў 1920—1930-я гады. У арыгінале гэтыя дакументы захоўваюцца ў нашчадкаў сям'і Замбжыцкіх, якая валодае маёнткам. Цяпер яны раскіданы па ўсім свеце...

ламі» — так ён казаў пра землі, якія парэзала мяжа: Даўгінаўскі гасцінец, Вільня, радзіма жонкі паэта — самае дарагое было ўжо на другім баку мяжы... — распавядала Марыя Барткова наведвальнікам. — А радзіма матулі Янкі Купалы апынулася зусім побач з польска-савецкай мяжой, і фурман, які вазіў Купалу, — Разымблом — згаданы ў знакамітым вершы «Па Даўгінаўскім гасцінцы»: «Стань, Разымблом! Апоўні ўжо!». Адметна, што гэты быў рэальны чалавек — супрацоўнікі музея адшукалі пра яго звесткі ў архіве...

Цудоўныя мясціны збіралі дзяцей і ўнукаў апошняга гаспадары Вязынкі Юзафа Замбжыцкага — ён вельмі ганарыўся тым, што менавіта ў яго доме нарадзіўся Ясь Луцэвіч, будучы паэт. У багатай бібліятэцы Вязынкі захоўвалася яго першая кніга «Жалейка» з дароўным аўтографам і фотаздымак 1908 года. На жаль, гэтай сямейнай каштоўнасці ўратаваць не ўдалося. Адзіная каштоўнасць з маёнтка, якая захавалася, — абраз святога Юзафа. Нашчадкі вывезлі яго, калі ад'язджалі за мяжу. Гэта адбылося ў 1948 годзе, тады гаспадары ўжо не было ў жывых, — ён катэгарычна адмовіўся пакідаць радзіму. На выстаўцы можна ўбачыць копію абразы, якую перадала з Польшчы ўнучка Юзафа Замбжыцкага Алімпія.

У дзень свята зноў гучала на землях маёнтка класічная музыка, як і раней, калі тут прынята было арганізоўваць вечары класічнай музыкі ў салоне, — гралі і Манюшку, і Шапена.

— Асабліва сёлетняй урачыстасці ў тым, што ўпершыню ў ёй бяруць удзел артысты і салісты аркестра Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь. Яны стварылі адмысловую купальскую праграму «Росквіт зямлі». Рэжысёр імпрэзы Дар'я Пататурка брала ўдзел у традыцыйным свяце гукання вясны, што сёлета адзначалася ў Вязынцы ў канцы сакавіка. Ёй прыйшла ідэя правесці тут і купальскае святкаванне. Не сумняваюся, што яно спадабаецца прысутным: глядзяч тут асабліва, — падзялілася ўражаннямі дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Алена Ляшковіч.

— Наш канцэрт — гэта эклектыка розных жанраў: і народныя песні, і сучасныя, і арый з оперы. Самым складаным падчас падрыхтоўкі музычнай праграмы святкавання было знайсці творы беларускіх аўтараў на купальскую тэматыку, звязаную з тэмай кахання, — распавядала рэжысёр Дар'я Пататурка. — У сучаснага кампазітара Канстанціна Яськова ёсць цудоўная містэрыя «Кросны Макашы» — яе і задзейнічалі, як і фрагмент з балета «Анастасія» Вячаслава Кузняцова — у апрацоўцы. А таксама песні Юрыя Семанякі «Летняя ночка купальная» і «Ты мне вясною прыснілася»; зрабілі апрацоўку твора «Пойдзем, пойдзем лугам» — атрымалася акапэльная песня. Не забыліся і на класічныя элементы: музыканты ігралі II частку са «Струннага квартэта» Уладзіміра Кур'яна. Выкарысталі апрацоўкі народных песень, напрыклад, Анатоля Багатырова. Стваральны працэс — гэта заўжды пошук: новых гучанняў, іншага прачытання, а галоўнае — душэўны падыход да твораў. Бо ўсе яны — пра каханне...

Захапляльныя нумары з чытаннем вершаў і выкананнем песень падрыхтавала вакальная група «Суседкі» Заскавіцкага сельскага Дома культуры ДУК «Цэнтралізаваная клубная сістэма Маладзечанскага раёна», Мінскае гарадское аддзяленне СПБ, музычны калектыў «Арацэя».

Адмысловую праграму распрацавалі музейшчыкі для дзяцей. Можна было навучыцца плесці купальскія вянкi з падрыхтаваных загадзя галінак і траў. Пакуль дарослыя слухалі песні, побач умельцы праводзілі майстар-класы для малых. Навуковы супрацоўнік Карына Рагачэўская курыравала стварэнне артаб'екта — агульнага партрэта Песняра. За яго аснову быў узяты сапраўдны партрэт паэта мастака Івана Раманоўскага, пляменніка Янкі Купалы. Карціна гэтая захоўваецца ў фондах купалаўскага музея.

— Мы паспрабавалі замяніць чорны фон на чорныя квадрацікі, каб атрымалася штосьці кшталту «карціны па нумарах», якія зараз папулярныя, кшталту размалёўкі, — расказвала Карына Рагачэўская.

Кожны ўдзельнік свята мог размаляваць любы кавалачак карціны, а ў выніку атрымаўся партрэт Песняра агульнага

Фота Яны Будовіч.

Абразок Святога Юзафа. Фрагмент часовай экспазіцыі.

аўтарства. Аблічча паэта, якое паступова вымалёўвалася, захапляла неверагодна. Быццам скрозь напластаванні гадоў, здалёк, постаць паэта набліжалася да прысутных, каб нагадаць пра павязь часоў і покліч зямлі, самаахварнае служэнне народу...

— Вязынка — сакральнае месца для культуры Беларусі, гэта духоўнае апірышча, нацыянальная святыня. Пісьменнікі ўсіх пакаленняў пабывалі тут. Не так шмат цяпер замежных гасцей, але мы згадваем тыя часы, калі з усяго Савецкага саюза, многіх краін Еўропы прыязджалі творцы, каб дакрануцца да калыскі Янкі Купалы. Мы верым, што гэтая традыцыя адновіцца, — выказала спадзяванне Алена Ляшковіч. — Калісьці была ў Славакіі, тады адкрывалі мемарыяльную дошку Янкі Купалы ў Браціславе. Да мяне падыхоў вядомы славацкі паэт Яраслаў Рэзнік — ён краз удзельнічаў тут, у Вязынцы, у святкаванні стагоддзя Янкі Купалы — і сказаў: «Да гэтай пары я захоўваю ў душы самыя цёплыя ўспаміны пра Беларусь і Янку Купалу»... Веру, што мы здольныя арганізаваць міжнароднае свята. У наступным годзе будзе юбілей: 140 гадоў Янку Купалу і 50 гадоў, як пачалася традыцыя адзначаць свята Купалы ў Вязынцы. Упэўнена, што свята адбудзецца шырокае.

Яна БУДОВІЧ

Фота Міхайла Крыжановскага.

Выступленне музычнага калектыва «Арацэя».

кут упрыгожыў абраз Маці Божай Вострабрамскай, на сцяне — някідкі, але падабраны з густам гадзіннік, недалёка ад уваходу ў галоўную залу — дабротны куфар для захоўвання рэчаў, — распавядала падчас экскурсіі галоўны захавальнік фондаў Дзяржаўнага літаратурнага

— Падпісанне Рыжскай дамовы спыніла вайну, але падзяліла Беларусь на дзве часткі. Малая радзіма Янкі Купалы стала недасяжнай для яго, бо апынулася на тэрыторыі Польшчы. Мы вырашылі назваць выставу адмысловым радком з верша Янкі Купалы: «За слупамі з ар-

Жывыя зносіны 4.0. Перазагрузка

Прагрэс навук і машын — карысны сродак, але адзіная мэта цывілізацыі — развіццё чалавека, гаварыў італьянскі пісьменнік Энія Флаяна. Ці ўяўляецца гэта без кнігі? Што ёй накіравана ў эпоху лічбы? Як будучы суседнічаць бібліятэкар і штучны інтэлект? Мы звярнуліся да інтэлектуала, эксперта ў галіне кніжнай будучыні, які тонка адчувае сучаснасць. Наша гутарка — з дырэктарам Фундаментальнай бібліятэкі БДУ, старшынёй Беларускай бібліятэчнай асацыяцыі Уладзімірам Кулажанкам.

— Уладзімір Генадзевіч, вы нядаўна вярнуліся з II Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Кніга і чытанне ў лічбавую эпоху», што ладзілася ў Кыргызскай Рэспубліцы. Ці працягвае кніга весці рэй у сучаснасці?

— Свет увагоўле і гуманітарныя веды і бібліятэкі ў прыватнасці, а таксама адукацыя, навука, выдавецкая справа сёння перажываюць сур'ёзныя праблемы, звязаныя з лічбавай трансфармацыяй. Паўстаюць і цяжкасці ў распаўсюджванні кнігі, чытанні і карыстання бібліятэкамі. Канферэнцыя ў Кыргызскай Рэспубліцы сабрала экспертаў з розных сфер: выдаўцоў, спецыялістаў у галіне медыяадукацыі і бібліятэказнаўства, прадстаўнікоў акадэмічнай суполкі, выкладчыкаў вядучых ВНУ краін СНД... Сустрэча прадстаўнікоў розных прафесій на адной пляцоўцы дазволіла ўбачыць праблемныя моманты. А яны часта ўзнікаюць з-за адсутнасці ўзаемадзеяння, напрыклад, бібліятэкараў і выдаўцоў альбо акадэмічных вучоных і публічных бібліятэк. Гэта стварае складанасці, якія не дазваляюць аб'яднаць нашы намаганні, каб яны адпавядалі зменам, што адбываюцца вельмі хутка. Яны незваротныя, мы да іх заўсёды не гатовы. І каб рэагаваць адэкватна, патрэбна кансалідацыя. Канферэнцыя адбылася на высокім узроўні. Арганізацыйнымі пытаннямі займаўся Расійскі камітэт праграмы ЮНЕСКА «Інфармацыя для ўсіх», а фінансавую падтрымку аказваў Міждзяржаўны фонд гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельніц СНД (МФГС). Па сутнасці, гэта першая вялікая падзея для творчай інтэлігенцыі пасля працяглага перыяду абмежаванняў, калі мы змаглі сабрацца ўжывую. Канферэнцыя ў Кыргызскай Рэспубліцы згуртавала каля 150 экспертаў з усіх краін СНД.

— Праблема чытання і кнігі на сучасным этапе паяднала народы...

— Сапраўды, праблема глабальная. Расійскія калегі кіруюцца тым, што прэзідэнт Пуцін заявіў аб неабходнасці вярнуць Расіі статус самай чытаючай краіны свету. Таму ў іх у гэтым кірунку выбудоўваецца стратэгія. Вялікую работу вядзём і мы, але ёсць цяжкасці, якія патрабуюць абмеркавання. Вось я ў сваім дакладзе акцэнтаваў: структура айчынай бібліятэчнай сеткі цяпер такая, што публічныя бібліятэкі — гэта толькі 37 % ад усяй колькасці. Больш за ўсё бібліятэк знаходзіцца ў сістэме адукацыі — 55 %. У нас не хапае работы па папулярызаванні чытання ў спецыяльных бібліятэках (у той час як у публічных гэта адзін з важных кірункаў). Зразумела, усе робяць выстаўкі, прэзентацыі і г. д., але сістэмнай метадычнай работы, на мой погляд, недастаткова. Таму патрэбна кансалідацыя на нацыянальным узроўні па прыкладзе іншых краін.

— Якім чынам?

— Спробы ёсць, у нашай краіне паспяхова дзейнічаюць розныя фарматы камунікацыі бібліятэкараў, але гэта не заўсёды выходзіць на ўзровень агульнанацыянальнага дыялогу. Важна прыцягнуць да размовы выдаўцоў, навукоўцаў, экспертаў, аўтараў, людзей, якія могуць фарміраваць грамадскае меркаванне.

— Значыць, за чытанне адказны не толькі бібліятэкар?

— У рэзальцях канферэнцыі паставілі, што трэба на афіцыйным узроўні рыхтаваць прапановы для краін СНД, каб работа па папулярызаванні чытання была мэтанакіраваная. Як дырэктар найбуйнейшай бібліятэкі ВНУ скажу: мы не адчуваем дэфіцыту чытачоў. У нашых чытальных залах, бывае, месцы ўсе заняты. Сёння часта гучыць, што разам са смерцю папяровай кнігі ламаецца традыцыйны ўклад, да якога прывыклі людзі старэйшага пакалення, сістэма адукацыі. Але мы не бачым праблемы ў чытанні з розных носбітаў. Наша задача — даць магчымасць чытаць як у папяровам выглядзе, так і ў лічбавым, таму тое, што выдае БДУ, ёсць і ў электронным фармаце, і ў друкаваным. І наконт сыходу моладзі ў лічбу... Лічу, што гэтага няма. Наадварот, сёння ў нашай бібліятэцы мы назіраем пэўны рэнесанс папяровай кнігі — цікавасць маладых людзей узіць асобнік папяровай.

Адна з функцый бібліятэкі — захоўваць, але наш фонд дастаткова рухомы. Мы яго пастаянна абнаўляем. Тым больш ёсць рэкамендацыі міжнароднай бібліятэчнай арганізацыі ІФЛА: не менш чым 10 % абнаўлення фонду ў год. У нашых эканамічных умовах гэта нерэальна, але мы абнаўляем усё роўна, бо сёння пастаянна новыя веды, дысцыпліны. Праграмаванне, права, міжнародныя адносіны — усё гэта хутка мяняецца. Праз 10 гадоў кніга неактуальная. Яна застаецца як дакумент, які фіксуе пэўны момант развіцця навукі.

— Але да яе вярнуцца, каб згадаць, ад чаго адштрыхуваўся...

— Вядома. Такім чынам, кніжніца захоўвае, але спецыфіка бібліятэкі ВНУ ў тым, што мы забяспечваем

Фота з уласнага архіва У. Кулажанкі.

Уладзімір Кулажанка.

вучэбны працэс і купляем розную шматтыражную літаратуру: не 2-3 экзэмпляры, як публічныя бібліятэкі, а 50—70. Ва ўсім свеце бібліятэкі ВНУ запатрабаваны і іграюць вялікую грамадскую і культурную ролю. Думаю, да гэтага ідзём і мы. На жаль, апошнія гады адбывалася пэўнае скарачэнне колькасці публічных бібліятэк. Пры гэтым намаганні і поспехі некаторых сапраўды ўражваюць, напрыклад, абласныя бібліятэкі, Барысаўская, Салігорская раённыя бібліятэкі і многія іншыя, якія вядуць шмат сапраўды цікавых праектаў. Пры гэтым ёсць і менш актыўныя, якія адчуваюць дэфіцыт наведвальнікаў, і такую праблему не варта замоўчваць. Я на ўласныя вочы бачыў, калі ў бібліятэку сярэдняга памеру еўрапейскага ўніверсітэта прыходзіла 16 тысяч фізічных карыстальнікаў у дзень. У іншых ВНУ людзі запісваюцца папярэдне, бо ўсе месцы занятыя. Таму з пераходам на індывідуальную траекторыю навучання, укараненнем дыстанцыйных і змешаных форм, развіццём новых форм навуковай камунікацыі роля ўніверсітэцкіх бібліятэк будзе толькі ўзрастаць.

У сваю чаргу, для падтрымкі публічных бібліятэк патрэбна распрацоўка і прыняцце на дзяржаўным узроўні праграмы іх мадэрнізацыі па прыкладзе праекта мадэльных бібліятэк, які рэалізуецца сёння ў Расіі.

— Вы не так даўно сталі старшынёй Беларускай бібліятэчнай асацыяцыі. Якой бачыцца дзейнасць ББА?

— Трэба разумець, што ББА — гэта брэнд. Мерапрыемстваў у кніжніцах ладзіцца безліч: сотні выставак, прэзентацый, сустрэч... Але мы крыху распыляемся ў дробнатэм'і. Калі ж мерапрыемствы праходзяць пад адзіным дэвізам, пад брэндам ББА, гэта надае ім заўважнасці, якая не ў тым, што пра гэта напішуць газеты, а ў тым, што прыцягне людзей. Неабходна ствараць сеткавыя фарматы. Напрыклад, усе бібліятэкі робяць выстаўкі да Дня Перамогі. Але ў Расіі гэта падаецца як федэральны праект «Бібліятэка — месца памяці». Яны запускаяць яго па ўсіх кніжніцах Расіі. Гэта мае медыйны інфармацыйны выхлуп, бо ў адзіным стылі, у адзін час, з адным дэвізам. І грамадства заўважае. Асобныя ж выстаўкі ў пэўных кніжніцах праходзяць часам малазаўважна. Іншая справа — калі гэта адбываецца на нацыянальным узроўні. Таму асноўная задача ББА — кансалідацыя і наданне высокага статусу па прынцыпе парасонавай структуры.

— А як наконт таго, што бібліятэкар — у ліку прафесій, якія аджываюць?

— У свеце бібліятэкар — супрацоўнік з сярэднім заробкам. У грамадстве сфарміравалася ўспрыманне, што гэта спецыяліст з невысокай заробатнай платой. Але выраслаўшую ролю адыгрываюць унутраная схільнасць і адданасць. Сустрэкаеш часам людзей, якія зарабляюць мала, але рабоце адданы, у іх усё атрымліваецца. Ды прэстыж не толькі ў гэтым. Гучыць мала пазітыўных гісторый. Ведаю асоб, якія дасягнулі шмат і рэалізавалі сябе ў бібліятэчнай прафесіі. І, сапраўды, лічу, што можна сябе цалкам рэалізаваць, працуючы ў бібліятэцы. Прыклад — тыя, хто зрабілі цудоўныя праекты, што займелі высокі грамадскі рэзананс, як, напрыклад, «За чытанне», «Горад і кнігі» і многія іншыя.

— А можа, хутка гэта будзе рабіць штучны інтэлект, які ўваходзіць ва ўсе сферы?..

— Многія прафесіі, пачынаючы ад бухгалтара і заканчваючы нават праграмістам, могуць знікнуць. Напрыклад, папулярная сёння прафесія тэсціроўшчыка, па некаторых прагнозах, утрымаецца гадоў дзесяць, і праграмныя сродкі змогуць выконваць працэсы без удзелу чалавека. Ведаю, што ў развітых краінах ёсць такія бібліятэкі, дзе ступень аўтаматызацыі каласальная: у агольным будынку працуе некалькі бібліятэкараў, а ўсе працэсы заказу і дастаўкі выконваюцца работнікамі сістэмамі (ужо актыўна ўкараняюцца праграмныя сродкі з элементамі штучнага інтэлекту). Пры гэтым карыстальнікі стаяць у чарзе да жывога бібліятэкара! Чаму? Глядзіце: прыходзіць студэнт і гаворыць: «Я мінулы раз заказваў такую зялёную кнігу...» Што на гэта адкажа робат? А бібліятэкар ведае, якую зялёную кнігу ён мае на ўвазе. Робату ж, які будзе прымаць ваш заказ, патрэбны дакладныя даныя. Можа, калі-небудзь штучны інтэлект і навука варыятыўна падыходзіць да запытаў і апрацоўваць «мне тую зялёную кнігу», але, ведаеце, у бібліятэку

прыходзяць і пагаварыць... Бо кніжніца — гэта ў першую чаргу супольнасць людзей.

— І якое тады тут месца роботам?

— Яны могуць аблягчыць многія працэсы. У бібліятэкара дагэтуль вельмі шмат манатоннай, руцінай, аднастайнай работы, плюс яны ўсё яшчэ на сваіх плячах цягаюць фонд. Вось для чаго тэлеліфты або станцыі выдачы — вызваліць ад фізічнай нагрузкі. Ды ёсць іншы бок: можна скараціць колькасць бібліятэкараў, але, абрастаючы механізмамі і камп'ютарамі, прыйдзеца дабаўляць інжынерныя стаўкі і праграмістаў, у якіх зарплата ў разы большая. І, замяніўшы дзесяць бібліятэкараў трыма праграмістамі, ці выйграем?

Ёсць такая канцэпцыя развіцця інтэрнэту, як *web 2.0*, *web 3.0*, зараз абмяркоўваецца *web 4.0*. На аснове гэтага — *library 1.0*, *2.0*, *3.0*, *4.0* (усё пайшло ад Ціма Бёртана, які напісаў артыкул пра *web 2.0*). Бібліятэка 2.0 — мадэль развіцця інтэрнэту, калі карыстальнік актыўна ўключае ў фарміраванне інфармацыйных рэсурсаў. 3.0 — аснашчэнне інфармацыі вялікай колькасцю метадаў для таго, каб было перасачэнне элементаў: тэкст мае спасылкі на іншыя крыніцы, і так адбываецца ўзаемадзеянне інфармацыі. Мадэль 3.0 — той жа рэпазіторый з вялікай колькасцю метадаў. Апошняя, 4.0, — прымяненне штучнага інтэлекту. І, маючы бібліятэку 4.0, мы неабавязкова павінны адмовіцца ад 1.0. Гэтыя чатыры формы могуць паміж сабой ўзаемадзейнічаць. Таму, калі прыйдзе штучны інтэлект, ён можа зняць з нас абавязак, напрыклад, аналітычнага рослісу артыкулаў, альбо ліфт будзе падвозіць кніжку, гэта вызваліць ад ручной работы, ды саму сутнасць бібліятэкі не зменіць.

— Няўжо не адаб'ецца лічбавізацыя?

— Многія смела пачынаюць разважаць: алічбуйце усё, і навошта тады бібліятэкі. Маўляў, у тэлефоне 30 000 кніг скачана і ёсць доступ да «ЛітРэс». Так сама мы можам разважаць пра смерць выдаўцоў, кінавытворцаў ці, напрыклад, універсітэтаў. Виртуальная адукацыя, прафесары на аснове штучнага інтэлекту — у футуралогіі гэта добра распісана, маўляў, класічны ўніверсітэт не патрэбны. Але каго мы выхаваем, калі чалавек будзе выключаны з жывых зносін з разумнымі людзьмі? Тое самае і бібліятэка. Хто вырасць, калі ён не мае зносін у пошуку інфармацыі і чалавечага ўзаемадзеяння? Адзіночкі, якія сядзяць за камп'ютарам і не ведаюць, як выглядае неба і сонца, дабро і зло? У чым адна з задач вышэйшай адукацыі? Як было запісана ў савецкі час, фарміраванне інтэлігентна. Сёння слова «інтэлігент» не прымяняецца, і пра разумных людзей кажучы: інтэлектуал. Фарміруючы інтэлектуальную эліту, ці можам мы выхаваць высокамаральных людзей па-за кантэкстам чалавечых зносін?

Цікава пачытаць Умбэрта Эка, аднаго з моцных еўрапейскіх інтэлектуалаў, які, на жаль, нядаўна пайшоў з жыцця. Разважаючы пра будучыню чытання і кнігі, ён прыводзіць аналогію з забойствамі: кіно павінна было забіць тэатр, потым тэлебачанне — кіно, а электронная кніга — традыцыйную. Але ён робіць выснову, што кніга застаецца асноўнай крыніцай ведаў і дадае: «Гэта я вам урачыста аб'яўляю». Зараз колькасць тэкстаў у свеце расце. Калі раней часопісаў было сотні, то цяпер — сотні тысяч. А агульная колькасць індэксаваных артыкулаў — мільёны. У такой процьме інфармацыі нават навукоўцу патрэбны бібліятэкар, каб арыентавацца ў лічбавым свеце.

— Абстрагуючыся ад прафесіі, што любіць чытаць?

— Акрамя прафесійных выданняў, класічную літаратуру, і не заўсёды сур'ёзную (калі трэба адпачыць). Магу штосьці выцягнуць з дзяцінства, напрыклад, Жуль Верна, Аляксандра Дзюма. Сучасная ж літаратура часта эпатажная, да таго ж са спрошчанымі формамі — быццам чытаеш справаздачку пра чысьціць жыццё. Я вырас як чалавек чытаючы. Мяне ў дзяцінстве не маглі ўкласці спаць, бо пад коўдрай я хаваў кніжку. Для мяне кожная кніга ўспрымаецца па-рознаму: як рака, дождж і нават лес. Кніга ўвагоўле як прырода: зменлівая, непрадказальная. Менавіта такія люблю. Некаторыя перачытваў разоў па 10, у прыватнасці Германа Мэўля «Мобі Дзік, або Белы кіт».

Сёння ж замест чытання можна паглядзець фільм, тым больш дыяпазон у інтэрнэце бязмежны. Калі стаміўся і сілы хапае толькі націснуць на кнопку пульты, тады кіно. Але калі ёсць час, то з кніжкай больш прыемна: гэта працэс, дэталі, сюжэт, які разгортваецца павольна, драматычныя абароты. А ў кіно гэта часта неззаўважна... Тое самае з відэа: з *YouTube*-роліка або з *ТікТоку* многа не возьмеш. На дадзены момант тэкст і работа з ім — асноўная форма перадачы ведаў. Вось чаму актуальная кніга. І яе пакуль не замянілі медыяфарматы, якія больш прызначаны для забаў.

— Але ўсё ж чытачоў у кніжніцах паменшала з-за лавіны забаў у медыя...

— Насамрэч навуковая бібліятэка можа існаваць без кніг і без чытача. Мы можам працаваць толькі анлайн, але для эфектыўнага ўзаемадзеяння матэрыялаў у светнай інфармацыйнай прасторы — бібліятэцы 3.0 — правільнымі метадамі здольны забяспечыць толькі бібліятэкар. Штучны інтэлект пакуль гэтага не ўмее, дакладней, ён спрабуе, але робіць шмат памылак. Дзесьці няправільна коска лічылася ці праставілася, і ўжо збой. Пакуль без акадэмічнай бібліятэкі ў сістэме навуковых камунікацый, ВНУ немагчыма, як і без кнігі ды чытання.

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА

І для дзяцей, і для дарослых

Напісанне матэрыялаў для паласы крытыкі стала вынікам таго, што карэспандэнты «ЛіМа» завіталі ў госці ў адно са сталічных выдавецтваў — «Чатыры чвэрці». Мы папрасілі падзяліцца навінкамі, якія маглі б задаволіць любы густ і любую ўзроставую катэгорыю. Так і атрымалася: перад вамі — выданні і для дзяцей, і для дарослых...

Прыцягальнасць казкі

Кніга «Бася і яе чароўны свет» Надзі Букі выйшла ў Выдавецкім доме «Звязда» яшчэ два гады таму. Зусім нядаўна — у цвёрдай вокладцы, крыху іншым афармленні і на рускай мове — казка пабачыла свет у выдавецтве «Чатыры чвэрці». Выданне з 64 старонак адрасавана дзецям ад 4 да 12 гадоў.

Каштоўнасць любой казкі — адметныя героі. Што тычыцца твора Надзі Букі (што, між іншым, з’яўляецца своеасаблівым працягам першай кнігі мастачкі «Бася і Піглас», якая таксама ўвайшла ў новае выданне), то гэта найперш Піглас — бессмяротная істота, вока з крыламі, якое размаўляе бурбалкамі і жывіцца драўлянымі прышчэпкамі. Натхняе чалавека, засцерагае ад дрэнных учынкаў і сварак (вельмі зручна, ці не так?). Незвычайны персанаж сустракаецца ў большасці карцін аўтаркі. Дапаўняюць яго іншыя героі — Гласпія, якая сілкуецца негатыўнымі эмоцыямі і пачуццямі (аўтар акцэнтуюе ўвагу, якімі — злосцю, зайздрасцю, рэўнасцю), Бублас (казачная расліна, можа вылечыць ад любой хваробы — вырастае на месцы, дзе ўпала сляза), Пува, якая харчуецца гузікамі і абараняе чалавека ад начных жахаў... Заўяршае гэты россып казачных істот Атыкека — конь з крыламі страказы, які можа размаўляць як чалавек, мае фіялетавыя ці ружовыя колер у залежнасці ад таго, колькі Атыкека правёў часу ў вадзе або ў палёце. Гэта адзіны тып героя, пры дапамозе якога чалавек можа трапіць у чароўную краіну...

Спецыяльны тлумачальны слоўнік на апошняй старонцы не дасць чытачу, асабліва маленькаму, забытацца ў персанажах. Сама ж Бася, ці Барбара, як

і ў першай кнізе, вучыцца дабрыні і спачуванню бліжнім. Дарэчы, галоўную гераіню аўтар назвала так, як і сваю кошку.

Пісьменніца і мастачка стварыла адметнага персанажа Пігласа, непадобнага да іншых, але які невыразна — рысамі характару — нагадвае многіх папулярных, што важна, самых станоўчых герояў. Аднак гэта не хлопчык і не дзяўчынка (як у рэалістычных гісторыях), не герой міфаў і паданняў (як у найлепшых сюжэтах сусветнай літаратуры), не жывёла, надзеленая якасцямі чалавека (галоўны прыём народных казак)... Піглас, вядома, нагадвае птушку, але гэта толькі аўтарскі ход, прыгожая абгортка — каму ж не спадабаецца своеасаблівая чароўная «птушка шчасця»?

У Пігласа, якога ўпэўнена можна залічыць да шэрагу супергерояў, маюцца ўнікальныя здольнасці. Ён можа лётаць, быць нябачным, нечакана з’яўляцца і нечакана знікаць. Толькі ў выпадку з гэтай істотай фізічныя суперздольнасці далёка не галоўныя, бо толькі дапамагаюць ёй выяўляць сваю духоўную моц. Дзіўная істота, па словах Надзі Букі, прыносіць натхненне, дапамагае каханым і тым, хто робіць добрыя ўчынкi. Галоўнае — герой вучыць дзяцей таму, што значыць быць сапраўдным чалавекам. Чытаць мараль, а гэтага дзеці вельмі не любяць, тут не выпадае, таму герой разам з іншымі персанажамі, а значыць, і з чытачом шукае адказ на пытанне, што ёсць дабро і зло.

Дарэчы, Надзея Бука не проста напісала і праілюстравала кнігу. З моманту з’яўлення галоўнага персанажа яна выкарыстоўвае сацыяльныя сеткі, дзе размяшчае фрагменты з твора, ілюстрацыі, фотаздымкі з прэзентацый, спасылкі на артыкулы ў СМІ. Гэта не можа не ўплываць на папулярнасць твора, асабліва сярод дарослых. Пазнавальны ўжо вобраз вока мільгае то тут, то там на выстаўках — анлайн і афлайн. Істотную ролю сыграла і стварэнне, і распаўсюджванне брэндывагай прадукцыі: Піглас і Бася ў свой час з’явіліся на налепках, закладках, паштоўках і адзенні.

Важны факт: у хуткім часе пасля з’яўлення кнігі ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» Надзея Бука пазначыла на сваёй старонцы ў *Instagram*, якую вядзе на рускай мове: «Адрасу агаваруся, што я пісала казку на рускай, і на беларускую мову мне кнігі перакладалі. Проста для мяне было важна першапачаткова бачыць гэтыя кнігі на роднай мове, бо не хапае кніг для дзяцей па-беларуску». Першае, што кідаецца ў вочы, — нявычытанасць гэтага фрагмента тэксту (няхай чытач выбачае, усё ж гэта асабістая старонка аўтара, а не мастацкі тэкст). Другое, вартае ўвагі, жаданне — не проста прычыніцца да літаратурнага працэсу, але і ў пэўным сэнсе паўплываць на яго, зрабіць свой унёсак у распаўсюджванне твораў менавіта на беларускай мове. Ці варта чакаць ад аўтара працягу серыі і якую мову для твораў Надзея Бука абярэ ў будучыні, пакажа час.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Горыч шматкроп’яў

Наколькі праўдзiвы пастулат «таленавіты чалавек таленавіты ва ўсім», сказаць цяжка. Але ў літаратуры нярэдка выпадак, калі той, хто пісаў паэзію ці прозу, пераходзіць на «адваротны бок», засвойвае дзіцячыя жанры ці, напрыклад, пачынае займацца публіцыстыкай, і вынік атрымліваецца нічым не горшы.

У выдавецтве «Чатыры чвэрці» ўпершыню выйшаў зборнік пражаных Васіля Зуёнка «Паўстанак з літарай «Л»». Большасць тэкстаў напісаны ў 1999—2000 гадах, але ёсць некалькі, датаваных 1957-м.

Аснова наратыву — простыя побытавыя сюжэты, гісторыі, што разгортваюцца вакол канкрэтнага месца, канкрэтнага чалавека. Структура гэтых тэкстаў характэрна для кароткай прозы: з самага пачатку чытача ўключаюць у мастацкую рэчаіснасць, аб’яўляючы які-небудзь факт, што ўводзіць асноўнага персанажа адразу, не марнуючы каштоўныя першыя радкі, першае ўражанне, на нудныя апісанні.

Але цэнтр кожнага апавядання не столькі персанаж і падзеі, што з ім адбываюцца, колькі разважанні вакол чалавека і сітуацыі... Аўтар не адпускае аповед далёка, адразу выбудоўваючы межы, абазначаючы наяўнасць свайго

погляду, праз які і прапускаецца ўсё, што трапляе на вочы галоўнаму герою. Гэта назіральныя і разважлівыя тэксты. Яны не расказваюць цікавых, захапляльных гісторый, не прыцягваюць увагу таямніцамі. Яны паказваюць, як шмат можа хавацца ў нечым звычайным і звыклым для нас. Васіль Зуёнак — паэт, таму ўважліва прыслухоўвацца да свету, разглядаць лініі жыцця і лёсу ў розных прыродных з’явах для яго — асноўнае. Дарэчы, нешта паэтычнае можна заўважыць і ў структуры яго прозы. Некаторыя сказы ці думкі ён выводзіць у рэфрэн, з кожным разам насычаючы словы ўсё новым і новым

падтэкстам. Часам у апісаннях заўважаюцца яскравыя градацыі, паступовае згущэнне і ўзмацненне.

Нельга не адзначыць, што беларуская мова, якой карыстаецца аўтар, — не са стандартнага побытавага ўжытку, вядомая абсалютна кожнаму, хто атрымаў мінімальны слоўнік у школе. Гэта мастацкая, насычаная, канцэнтраваная мова, якая ўключае і незвычайныя дыялектызмы, і лёгкую гульню слоў. На прыкладзе такіх тэкстаў можна павучыцца выказаць свае думкі па-беларуску разнастайна. Цяпер нячаста можна сустраць кнігу, якая зверне на сябе ўвагу не толькі зместам, гісторыяй, формай твора, але і мовай, якой напісана. Гаворка персанажаў апісвае іх куды больш эфектыўна, чым агульны абазначэнні знешнасці і прыналежнасці да пэўнага роду заняткаў. Таму другое ў тэкстах асабліва і не сустракаецца. Пісьменнік уводзіць чытача ў тэкст «з сярэдзіны» і тым самым падкрэслівае не наратывную, а філасофскую прыроду тэкстаў. Людзі і падзеі — толькі нагода для разважання.

Сам аўтар прызнаецца, што доўга шукаў абазначэнне для свайго жанру. І спыніўся на элегіях. Гэта вельмі ўдае рашэнне, бо творы сапраўды маюць лёгкі меланхалічны настрой, вызначальна наяўнасцю герояў і сюжэта, але ў сюжэце адсутнічае стройная аднароднасць. Тэкст, як натуральная гаворка, перацякае з адной тэмы на іншую, але застаецца ў межах аднаго прад-

мета размовы. Сюжэты сапраўды часта заканчваюцца сумна або насамрэч трагічна, але на гэтым гэта адбываецца своеасабліва. Яшчэ адна заўважная дэталь аўтарскага стылю — эмацыянальная аднароднасць. Ніякай славеснай драмы, ніякіх пачуццёвых выбухаў. Стрыманасць толькі падкрэслівае горыч, якая непазбежна адчуваецца ў кожным шматкроп’і, што заканчвае элегію.

Але, здаецца, самым каштоўным у гэтых тэкстах усё адно застаецца не эмацыянальны пласт і не канкрэтны сюжэт, не яскравыя героі і не фігура аўтара, не развагі вакол гісторыі. Тое, што вылучае гэтую кароткую прозу, — цэласнасць уражання. Часцей у кароткай прозе спосабы ўразіць чытача выбіраюцца іншыя: урывістыя дробныя сказы, сюжэт, які руйнуе нашы чаканні на апошніх прыступках да фіналу. Тут выбрана абсалютна іншая стратэгія — ледзь заўважных сувязей паміж асобнымі элементамі і стрыжнявым аўтарскім «я», што фармальна арганізуюе тэкст. Цяжка сказаць, ці былі гэтыя пражанніны вопыты аўтарскім самадаследаваннем або мэтанакіраваным жаданнем падзяліцца канкрэтнымі думкамі, якія чамусьці не прыдатныя для паэтычнай формы, але немагчыма не заўважыць, што элегіі Васіля Зуёнка гучаць абсалютна гарманічна і пакідаюць шчымыя адчуванні сумнай гісторыі і надзвычай прыемнага тэксту.

Ганна ІВАНОВА

Якуб Колас у Марый Эл

Набліжаецца 140-годдзе з дня нараджэння народнага песняра Беларусі Якуба Коласа. 2022-і, магчыма, стане годам асаблівай увагі да беларускай літаратуры, да постаці класіка нацыянальнай літаратуры.

Звычайна, калі меркаваць па ранейшых дзесяцігоддзях, такія даты павінны правакаваць актыўнасць творчых асоб — мо і зраз з'явіцца новыя кнігі, якія будуць прысвечаны жыццю і творчасці пісьменніка. Час ад часу ўзнікаюць размовы пра выданне персанальнай энцыклапедыі «Якуб Колас». У дадатак да існуючых у краіне энцыклапедыі «Янка Купала», «Францыск Скарына», «Уладзімір Караткевіч», «Максім Багдановіч» гэта стала б добрай падзеяй айчыннага кнігазнаўства і літаратуразнаўства.

Якуб Колас — знакавае, характэрнае імя і ў ацэнках беларускай літаратуры ў іншых краінах, сярод іншых народаў. Таму асаблівую важкасць у перадубілейны час і ў сам юбілей мае прадстаўленне яго творчасці, яго месца ў гісторыі беларускай літаратуры, культуры ў іншых нацыянальных прасторах. Канешне ж, разладжанасць традыцыйнай савецкай сістэмы прапаганды нацыянальных культур і інтэрнацыяналізму з аднаго боку і працэсы глабалізацыі з другога, камерцыялізацыя культуры робяць сваю справу. І ўжо ў Таджыкістане ці Грузіі альбо ў Украіне ці Літве і тым болей у Венгрыі і Румыніі Якуб Колас і яго творчасць, яго лёс мала цікавыя і рэдка каму зразумелыя нават з патэнцыйнага кола даследчыкаў і перакладчыкаў мастацкай літаратуры.

Ці варта нейкім чынам памяняць сітуацыю? Пытанне для тых, хто зацікаўлены, каб свет ведаў Беларусь і Якуба Коласа, так, і Беларусь — праз Коласа, хутчэй рытарычнае. І, не дужа спыняючыся на ім, пакідаючы тэму для іншага характару гаворкі, звернемся, напрыклад, да аднаго з адрасоў прадстаўлення класіка беларускай літаратуры ў свеце. Дакладней — у адным з рэгіёнаў Расійскай Федэрацыі: Марый Эл.

Калі зазірнем у біябібліяграфічны слоўнік «Беларускія пісьменнікі», то знойдзем пазнакі пра чатыры пераклады твораў

Якуба Коласа на марыйскую мову. Публікацыі 1947 года, 1953, 1962 і 1972 гг. З беларускай бібліяграфіі можна зразу мець, што ўсяго творы Я. Коласа друкаваліся ў перакладах на марыйскую мову чатыры разы. І першы раз — у «Марыйскім альманаху» (1947). З Нацыянальнай бібліятэкі Марый Эл імя С. Чавайна ўдакладнілі і нумар альманаха — другі за 1947 год, і імя перакладчыка — Майн Макс. І яшчэ пераклалі назву верша — «Удышо», што ў перастварэнні з марыйскай гучыць наступным чынам: «Сталін-сейбіт». Перакладчык, паэт, празаік, журналіст Майн Макс (1914—1988), які нарадзіўся ў Казанскай губерні, — народны паэт Марыйскай АССР. Аўтар многіх кніг. Між іншым, Майн Макс ваяваў у час Вялікай Айчыннай вайны і ў Беларусі. Шмат друкаваўся ў франтавым друку. У ваенныя гады выйшлі ў свет тры кнігі М. Макса. Адна з іх — пад назвай «За Радзіму! За Сталіна!» (1943). Таму цалкам натуральным крокам падаецца выбар з твораў Якуба Коласа і для ўкладальнікаў альманаха, і для самога перакладчыка верша Якуба Коласа «Сталін-сейбіт».

Наступная публікацыя адносіцца да 1953 года: газета «Марый коммуна» — 15 снежня 1953 года. Верш «У мундур» (так у «Беларускіх пісьменніках»). Марыйскія бібліяграфы перакладаюць: «У мундур верыш», што азначае: «На новую зямлю». Перакладчык (у беларускім паказальніку пра яго не гаворыцца) — Аляксандр Ток (Аляксандр Іванавіч Крылаў; 1907—1970), які нарадзіўся ў Рэспубліцы Марый Эл. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Першая яго кніга нарысаў пабачыла свет у 1927 годзе — «Дзесяць гадоў». Аўтар успамінаў «Незабыўныя гады маладосці» (1970), дзе раскажаў пра свае сустрэчы з У. Маякоўскім, М. Горкім, А. Луначарскім, А. Гайдарам, Д. Фурманавым і іншымі вядомымі дзеячамі літаратуры і культуры. Аляксандр Ток — перакладчык паэм У. Маякоўскага, твораў іншых рускіх пісьменнікаў. Шкада, што ўвага на творчасці Якуба Коласа ў Аляксандра Тока спынілася толькі на адным вершы...

1962 год. Юбілейны для народнага песняра Беларусі. У Марый Эл выходзіць своеасаблівая паэтычная анталогія —

З фотдаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа.

Якуб Колас. 1949 г.

«Сто паэтаў». У перакладзе Іўвана Осміна змешчаны два вершы Якуба Коласа — «Месяц» і «Народам СССР». Некалькі слоў пра перакладчыка. Іўван Осмін (Іван Іванавіч Логінаў; нарадзіўся ў 1915 годзе ў Казанскай губерні, памёр у 1997 г.). Паэт, празаік, перакладчык, журналіст. Народны паэт Марый Эл (1997), лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Марый Эл (1993). У 1950—1955 прайшоў праз савецкі астрог па абвінавачванні ў антысавецкай дзейнасці. Першая кніга пабачыла свет у 1940 годзе — «Часіна юнацтва». У 1941—1948 гг. выйшлі яго кнігі «Люблю», «Ад усяе душы», «Родная зямля» і іншыя. На марыйскую мову пераклаў творы І. Крылова, А. Пушкіна, М. Лермантава, І. Буніна, М. Някрасава, Т. Шаўчэнкі...

Верш «Народам СССР» у перакладзе А. Вішнеўскага быў яшчэ надрукаваны ў газеце «Марый коммуна» 9 снежня 1962 года. Гэтая публікацыя ў біябібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» не адзначана. Магчыма, ёсць некаторая бытаніна наступнага чыну. І ў зборніку «Сто паэтаў», і ў рэспубліканскай газеце пераклад верша належыць усё ж

А. Вішнеўскаму. Справа ў тым, што І. Осмін — адзін з укладальнікаў кнігі. І, магчыма, ён пераклаў толькі «Месяц»... Але для ўдакладнення трэба мець пад рукамі саму марыйскую перакладную анталогію.

Відавочна, што развіццю, пашырэнню іншанацыянальнай прасторы ў развіцці зацікаўленняў павінны спрыяць двухбаковыя стасункі. Пераклаўшы па адным два вершы і Іўван Осмін, і Майн Макс і Аляксандр Ток болей да беларускай паэзіі і ў прыватнасці да творчасці Якуба Коласа не звярталіся. Магчыма, калі б іх першым крокам было нададзена некатрае гучанне ў Беларусі, то нешта склалася б зусім іначай.

1972 год... Газета «Марый коммуна», 9 ліпеня. У перакладзе Васіля Чалай (1917—1979) выходзіць верш Якуба Коласа «Элем ден калыклан» (марыйскія бібліяграфы ўдакладняюць: «Роднаму краю і народу»). Васлій Чалай (1917—1979) — марыйскі паэт, аўтар тэкстаў песень, празаік, перакладчык. Першую кнігу вершаў выдаў у 1939 годзе — «Мая любімая краіна». Пераклаў на марыйскую мову творы А. Пушкіна, М. Лермантава, Т. Шаўчэнкі, М. Ісакоўскага...

Пачынаючы з 1947 года, на марыйскую мову перакладзены творы наступных беларускіх пісьменнікаў: Я. Коласа, К. Крапівы, Я. Купалы, Г. Аўласенкі, М. Алтухова, А. Бадака, Р. Барадуліна, П. Броўкі, Н. Гальпяровіча, А. Карлюкевіча, А. Каско, І. Калесніка (дарэчы, найболей якраз публікацый яго твораў — шэсць: у 1965—1972 гг.), А. Куляшова, М. Купрэва, Е. Лось (чатыры публікацыі ў 1971—1979 гг.), А. Маслы, Н. Мацяш, В. Мысліўца, М. Пракаповіча, М. Рудкоўскага, В. Сахарчука, М. Танка, К. Турко, Э. Ярашэвіча.

...Зараз у Мінску рыхтуецца да выдання кніга «Якуб Колас на мовах народаў свету». І для гэтага выдання два раннія вершы беларускага паэта — «Родныя вобразы» і «Не бяду!» — пераклаў на марыйскую мову Генадзь Аяр. Застаецца спадзявацца, што не толькі гэтыя творы Якуба Коласа, але іншыя яго вершы будуць яшчэ змешчаны ў марыйскіх перыядычных выданнях, а мо нават і выйдуча асобнай кнігай у Яшкар-Але.

Мікола БЕРЛЕЖ

Таямніцы аднаго здымка

Багдановічазнаўчы напрамак пошукаў аўтара гэтых радкоў ужо некалькі дзесяцігоддзяў звязаны з апрацаваннем розных алгарытмаў навукова-даследчай дзейнасці. Таямнічы фотаздымак — адзін з цікавых сюжэтаў, разгорнутых у часе.

Яшчэ ў 1999 годзе масквічка Ніна Дзявольская даслала мне, у той час дырэктару Літаратурнага музея М. Багдановіча, ліст, у якім, сярод іншага, паведамляла: «Разбіраючы фотаздымкі, я натрапіла на адзін, на якім зняты 4-ра маладых людзей у гімназічнай форме (я іх не ведаю) і на адвароце на беларускай напісаны алоўкам «Звуці». Вершы не вельмі разборлівыя, паміж надрукаваных я не знайшла іх».

Адзначым, Ніна Дзявольская — пляменніца бліжэйшага сябра Максіма Багдановіча ў Яраслаўлі. Менавіта яму прысвечаны верш-пасланне «Д. Д. Дзявольскаму» («...Быць можа, пущіна жыцця // Лягла пярсцёнкам, друг...»). Дзяйдор Дзімітрыевіч, гісторык індыйскай філасофіі, пакінуў каштоўныя ўспаміны пра класіка беларускай літаратуры.

Напрамак ідэнтыфікацыі асоб, зафіксаваных на фотаздымку, па лініі сям'і Дзявольскіх, біяграфічна звязаных з Рыбінскам і Яраслаўлем, стрыножваўся (але не спыняўся цалкам) прызнаннем уласніцы архіва: «...я іх не ведаю». Сапраўды, знешняга падабенства з партрэтамі выявамі, што захоўваюцца ў фондах Літаратурнага музея М. Багдановіча, няма. Унізе тытульнай старонкі фотаздымка алоўкам пазначаны год з дрэнна чытальнай апошняй лічбай — 1902 або 1908. І падказка, і чарговая загадка...

Расшыфроўцы пакінутага «на потым» паспрыяў час, тэхнічны прагрэс і магчымасці мабільных кансультацый з краязнаўцамі з Рыбінска і Яраслаўля. У выніку адзін з маладых людзей (трэці злева на фотаздымку) ідэнтыфікаваны як Давыд Залатароў (1885—1935), рускі этнограф і антраполог, у пачатку XX ст. захоплены рэвалюцыйнымі ідэямі (распаўсюджваў ленинскую «Искру»). Паводле ўспамінаў Адама Багдановіча, бацькі паэта,

З прыватнага збору М. Труса.

Навучэнцы Рыбінскай мужчынскай гімназіі. 1902 г.

браты Аляксей і Давыд Залатаровы завітвалі да Максіма і «захаваці аб ім добрую памяць».

Пры вызначэнні года фотаздымка лагічна спыніцца на 1902-м, калі Давыд завяршаў сваё навучанне ў Рыбінскай мужчынскай гімназіі. (Прыналежнасць менавіта да гэтай адукацыйнай установы спраўджана ў адпаведнасці з адметнасцямі гімназічнай формы.)

Асобная пошукавая гісторыя звязана з вершаваным тэкстам, запісаным алоўкам на адвароце здымка. Відавочна, што гэта не беларуская, а балгарская мова.

Першапачатковыя кансультацыі з беларускімі балгарыстамі выніку не далі, аўтар верша не высветлены. Цяпер, дзякуючы сеціўнай даступнасці бібліятэк розных краін, тэкставая таямніца адкрылася, але толькі часткова. Як высветлілася, верш «Звуці» належыць пярэ класіка балгарскай літаратуры Івана Вазова (1850—1921), вядомага ў нас найперш сваімі эпічнымі палатнамі, прысвечанымі нацыянальна-вызваленчай барацьбе славянскага народа супраць асманскага панавання. Твор быў апублікаваны ў зборніку «Гусла» (Плоўдзіў, 1881).

Тэкст на адвароце здымка адрозніваецца ад сучаснай літаратурнай рэдакцыі, нават на ўзроўні назвы: «Звуці» / «Звукове». І гаворка не толькі пра фіксацыю пэўнага этапу кадыфікацыі балгарскай мовы. У канцы XIX — пачатку XX ст. верш не быў перакладзены ў Расіі. Абапіраючыся на знойдзены тэкст з яго відавочнымі адрозненнямі ад арыгінала, можам меркаваць пра своеасаблівае хаджэнне верша ў асяродку рускай моладзі, закранутай славянафільскімі ідэямі, прасякнутай сімпатыямі да праваслаўнага балгарскага народа. Балгарскія землі атрымалі правы аўтаноміі ў складзе Асманскай імперыі пасля паразы Турцыі ў вайне з Расіяй 1877—1878 гадоў. Падзеі адбіліся на грамадскіх настроях у Расійскай імперыі, знайшлі сваё адлюстраванне ў рускай літаратуры.

Тэксталагічны (супастаўляльны, кантэкстуальны) аналіз — тэма для спецыяльнага даследавання. Гэтым разам прапануем верш Івана Вазова, адметны сваім мінорным гучаннем, матывам адзіноцты — тыпалагічна блізкімі характарыстыкамі для беларускага паэтычнага самотніка Максіма Багдановіча, у сваім перакладзе — «Гукі»:

*Гукі чароўныя звонку ляцяць,
раняць начной парой,
соладка душу вярэдзяць, звіняць,
будзяць пачуццяў рой.*

*Болесна сэрцу, трывожна душы,
гукаў ічымлівы лад.
Памяць вяртае ў начной цішы
любое колькі год назад.*

*Сіцішчесь, гукі, водблескі мілыя!
Страціў праз вас спакой!
Спяць курганы, магілы пахілья,
ціха плачу, о божа ж мой!*

Перагорнута яшчэ адна старонка пошукаў. Ёсць вынікі, акрэслены новыя перспектывы даследавання, звязаныя з персанальнымі сюжэтнымі лініямі, міжнацыянальнымі сувязямі, кантэкстуальным вызначэннем беларускага мастацкага слова ў еўрапейскай культурнай прасторы.

Мікола ТРУС

Павел ПРУДНІКАЎ

* * *

*Я жыццё ўсё вучу і вучуся,
Сам вучуся ў жыцця і ў людзей,
Як ні цяжка было, не зблудзіўся
У сутонні турбот і надзей.*

*На шляху было безліч зігзагаў,
Я ж ішоў пуцявінай сваёй.
Слухаў песні лясныя і сагі,
Жыў заўсёды сваёй галавой.*

*Бачу імаю я стракоз легкакрылых,
Што стракочуць улётку штодзень,
Але больш — муравеек маўклівых —
Працавітых, сапраўдных людзей.*

*З імі я і сябрую па-брацку,
Як яны — я нястомны цягач.
Сам за працай гару з дзён юнацкіх,
Не чакаючы лёгкай удачы.*

У сасновым бары

*Стогнуць сосны, стогнуць сосны,
Дзень і ноч шумяць.
Стала мне тут штосьці млосна —
Суму не суняць.*

*Заспявалі і зайгралі
Птушкі-песняры.
У лясной бязмежнай далі —
Казачным бары.*

*Недзе чуцен рык калёсны
На шляху праз гаць.
А яны, красуні сосны,
Ўдумліва шумяць.*

*Тут свае законы, вечы,
Свой таемны шум.
Лес мяне заўсёды лечыць,
Грэе мне душу.*

*Цягам доўгіх зім і вёснаў
Так яны стаяць —
Стогнуць велічныя сосны,
На вятры шумяць.*

Пакаянне

*Я стаміўся. Даруй мне, Радзіма,
Што выходжу з ігры ў такі час.
Коні смуты ў душы насялядзілі,
Закапыцілі шлях на Парнас.*

*Пыл і муць, хоць ты выкалі вока!..
Не адолець мне іх аніак.
Сам сабе стаў чужым і далёкім —
Не гару, а капчу, як смаляк.*

*Не крычу, не шукаю ратунку,
Не маюся употай, цішком.
Не чакаю людскіх пацалункаў
І спагадлівай волі бажкоў.*

*Я свабодны ад пут і падманаў,
Ад зямных і нябесных цароў.
Бо былое — ў пурзе і тумане...
Адгрымела, як восенскі гром!..*

*І цяпер, на апошнім паўстанку,
Пакаянне нясу на алтар.
А грашыў я у поцемках змалку,
Як падзёнічык, а не гаспадар.*

* * *

*Крочу я нялёгкаю дарогай
Праз віры, ухабы, міражы.
Аб каменне, друз крывавіў ногі,
А душой нідзе не саграшыў.*

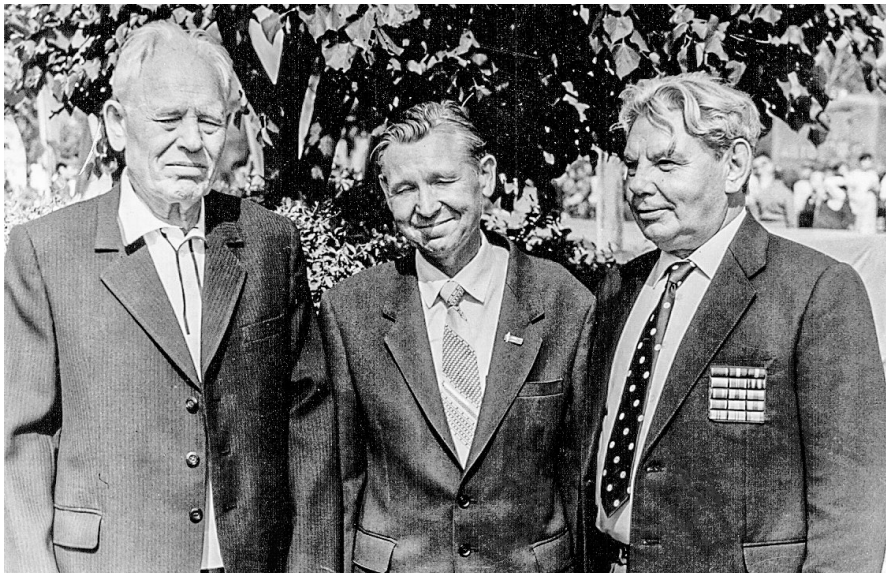
*На шляху шурпатым і калючым
Я знаходзіў і губляў сяброў.
Прызнаюся: мне было балюча,
Бо за здраду я плаціў дабром.*

*Сустракаў і ворагаў адкрытых,
Хто чакаў канца маёй душы.
Шмат хто з іх зямелькаю зарыты —
Перастаў і брудзіць, і грашыць.*

«Я стаміўся. Даруй мне, Радзіма...»

Павел Іванавіч Пруднікаў... Сёлета (нарадзіўся паэт 14 ліпеня 1911 года ў вёсцы Стары Дзедзін Клімавіцкага павета Магілёўскай губерні; памёр у Мінску 26 сакавіка 2000 года) — 110 гадоў з дня нараджэння пісьменніка, жыццё якога на дзве часткі падзяліў час сталінскіх рэпрэсій. А мо і на некалькі частак... Вершы пачаў пісаць у 1924 годзе. Захавалася і назва першага твора — «Трапінка». Як юнкар і селькар друкаваўся з допісамі, карэспандэнцыямі ў газетах «Піянер Беларусі», «Чырвоная змена», «Беларуская вёска», «Комсомольская правда», «Крестыянская газета», «Беднота», «Ленинские искры»... Закончыўшы сярэдняю школу, выправіўся працаваць на Данбас. Быў шахцёрам, металургам. Вярнуўшыся ў Беларусь, працаваў на будаўніцтве шаўковай фабрыкі. Працоўная загартоўка з часам спатрэбіцца паэту як нікому...

У 1930 годзе быў надрукаваны ў «Піянеры Беларусі» верш Паўла Пруднікава «На вакацыі». Гэтую публікацыю Павел Іванавіч і лічыў пачаткам прафесійнай літаратурнай дзейнасці. У 1930 годзе «Чырвоная змена» друкуе і падборку яго вершаў, на аснове якой праз два гады (1932) малады паэт у суаўтарстве з Я. Субачам выдае першую кнігу — «Песні грузыкаў». У Мінску Павел Пруднікаў знаёміцца з Якубам Коласам, Янкам Купалам, Міхасём Чаротам, Платонам Галавачом, іншымі вядомымі літаратарамі. Успаміны пра старэйшых пісьменнікаў пасля складуць мемуарную кнігу паэта «Далёкае, але не забытае» (Мінск, 1988). З 1932 да 1937 года Павел Пруднікаў у Ленінградзе. Вучыўся ў Ленінградскім інстытуце замежных моў. Праз некаторы час перавёўся ў педінстытут. Пасля заканчэння ВНУ быў пасланы вучыцца ў аспірантуру Акадэміі навук СССР. Але да вучобы так і не прыступіў. Паўла Пруднікава арыштавалі.

Мсціслаўскія сустрэчы. 1983 г.

*А вось я на гора розным злыднем
Прадаўжаю тупаць па зямлі.
Хоць яны травілі мяне спрытна,
А зламаць і знішчыць не змаглі!*

Красавік

*Красавік паказвае дзівосы —
Значыць, хутка выйду на траву.
Буду кветкі рваць, купацца ў росах,
Кучаравіць ветрам залаву.*

*Буду слухаць песні жаваронка,
Як калісьці ў даўнія часы,
Любавацца ў засені вавёркай,
Што крынічнай выпіла вады.*

*А пакуль навокал яшчэ гола,
Весела гамоняць ручаі.
І пад гэты таямнічы гоман
Рэкі п'юць вясновыя чаі.*

*Красавік і бедны, і багаты
Не паспеў абвіцца дзеразой,
Але шле пралескі нам у хаты,
Поіць нас бярозавай слязой.*

Апошні прыпынак

*Даніваю свой кубак-бакал —
Перажытага горкія рэшткі.
Колькі год я па свеце блукаў,
Нібы той непрыкаяны грэшнік.*

*Засталіся вунь толькі кругі
Там, дзе плыў незайздросны мой човен,
Дзе губляў я сяброў дарагіх —
Ля Байкала, Нарыльска, Пячоры...*

*Я ішоў і ішоў напасткі,
Не шукаючы торнай дарогі.
Не здымаў з гарлачоў я вяршкі,
Не смактаў "кахецінскага" з рогу.*

*Калыханку мне пела тайга
На бяскрайнім сібірскім прасторы,*

*І гайдала на крылах пурга,
Быццам хвалю сцюдзёнага мора.*

*Праз усё непаседу-жыццё
Веру ў сілу і моц Чалавека,
Адмятаў недавер і ныццё
Незайздроснага нашага веку.*

*Я не ведаю, колькі яшчэ
Паблукаю па маці-зямельцы.
Знаю толькі, што я не Каішчэй,
А таму й не пазбаўлены смерці.*

* * *

*Кожны раз з надыходам вясны
Мне чамусьці бывае тужліва.
Нават гоман знаёмы лясны
Ўжо не так мяне робіць ішчаслівым.*

*Я сумую па ўласнай вясне,
Па юнацтве, што знічкай згарэла,
Па гадах, што даўно, як у сне,
І снявалі, і ічырасію грэлі.*

*Адышло яно ўсё, адплыло,
Зацягнулася ілам і цінай...
Стужку лёсу накрыву буралом
З разбуральнаю сілай траціла!..*

*І ў мяне была радасць калісь —
Я лятаў легкакрылаю птушкай!
А цяпер — як падбітая рысь
Ці струхлелая ў лесе гнілушка...*

*Не крапаюць штось сэрца, душы
Ні пралескі, ні зелень лясная.
Я ў грудзях боль і крыўду нашу,
А чаму, скажу ічыра, не знаю...*

Радзіма

*Зноў мне сніцца малая радзіма,
Да мяне ў снах прыходзіць штоночы.
Сто разоў мяне памяць вадзіла
Па сцяжынках тых прама і збоч.*

*Мне здаецца — я зноў, як калісьці,
На асіёрскіх¹ крутых берагах,
Зноў цягну я пажухлае лісце
І пужаю іпакоў на стагах.*

*Тут лугі пахнуць кменам, чаборам,
Тут дубровы таемна шумяць.
Не змаўкаюць птушыныя хоры
І вятры не стамляюцца граць.*

*Дзе б мяне ні вадзілі дарогі —
Па далёкіх і блізкіх краях —
Зноў сюды прывялі мяне ногі —
Пад бацькоўскі разбураны дах.*

* * *

*Можа, позна ці занадта рана
Нарадзіўся я на белы свет.
Штосьці ньюць сэрца майго раны —
Стаў журбой ахоплены паэт.*

*З год дзіцячых край люблю сасновы
І лугі з духмянаю травой.
Я ў палоне матчынага слова,
У якое ўрос я з галавой.*

*Не вайны — спакою просіць сэрца,
Чалавечай ласкі, дабрыні.
І яму ўжо хочацца сагрэцца,
Бо яно — не мрамур, не граніт.*

* * *

*Як хацелася многа сказаць
Мне пра ўсё, што ў душы набалела.
Боль і смутак, як ёсць, паказаць,
Не з аглядак, а прама і смела.*

*Ды, на жаль, не сказаў усяго,
Што так доўга сціскала мне грудзі.
Шмат блукаў сярод мутных кругоў,
Загубіў час у плесені, брудзе.*

*Я шукаў дабрыні між людзей,
Чалавечай ласкі, спагады.
Не губляў і упартых надзей
Сваю справу давесці да ладу.*

*Ды скажу табе, ічыры чытач:
Што шукаў, не заўсёды знаходзіў.
Засталося нямала задач,
Але сілы мае на сыходзе.*

*Тое, што не ўдалося рашыць
Мне сягоння ў нялёкім походзе,
Пакідаю для іншай душы
Не ў бягучым — у новым стагоддзі.*

*Веру: прыйдзе пара дабрыні
І людской узаемнай спагады.
Знікне з душы чалавечых граніт,
Расцвітуць яны грушавым садамі!*

*Недавяркамі нельга нам жыць
І цурацца парадку зямнога.
Шчасце наша ў саміх нас ляжыць.
У адказе ж мы ўсе перад Богам.*

Публікацыя Ігара АЎЛАСЕНКІ

¹ Асіёр — рака ў Магілёўскай вобласці, на малой радзіме паэта.

Юры НЕСЦЯРЭНКА

У лякарні час запавольваецца. У анкалагічным дыспансеры ён амаль спыняецца. Над аўтастанкай побач з медычнай установай роюм стаяць невясёлыя думкі, гудзяць у суме і роспачы і, як шчыльна ні зачыняй акно аўтамабіля, ад іх не ўратавацца. Не ўратаваць ад іх і бацьку, якога давялося сюды прывозіць ужо не першы раз на розныя абследаванні ды працэдур, і падоўгу чакаць, пакуль яго воззяць на ўсялякіх МРТ, КТ, апраменьваюць, рыхтуюць і праводзяць хіміятэрапію, а таксама гарманальную альбо імунную, ды яшчэ якія-небудзь цуд-тэрапіі.

Аўтапрыймач, нібыта падвойна разумеючы сітуацыю, выдае хіт за хітом, як быццам спрабуючы хоць крыху ўзняць настрой, хоць і з разуменнем, што зрабіць гэта даволі цяжка. У любы іншы час такой падборцы любімай музыкі можна было б толькі парадавацца. Але ж зараз яна працуе накітавалася мясцовай кардыялагічнай анестэзіі. Прыпыняе боль на некаторы час там, дзе болей за ўсё баліць.

Можна адкінуць назад аўтакрэсла і заплюшчыць вочы. Як кавалачак сну ў хваравітым забыцці, чамусьці ўсплываюць шэрагі двух войскаў, якія стаяць насупраць — персы з аднаго боку і егіпцяне — з другога. Войска егіпцянаў пад кіраўніцтвам Псаметыха Трэцяга больш моцнае і лепей падрыхтаванае. Але яны славаны нейкім незразумелым страхам, не ведаюць, што рабіць, — не пакрываюць дажджом смертаносных стрэл праціўніка, не прадпрымаюць ніякіх актыўных дзеянняў. І ў рэшце рэшт бягуць, у паніцы пакідаючы поле бою. А іх даганяе Камбіз Другі, правадыр персідскіх ваяроў, у якіх замест шчытоў, замест абаронных умацаванняў — клеткі з коткамі, альбо каты, навязаныя на павадкі. Тысячы кат і катой...

Персы ведаюць, што для егіпцянаў сямейства каціных — аб'ект пакланення, істоты, якія фанатычна абагаўляюцца. І таму персідская хітрасць спрацавала — сапернік не стаў страляць у бок святых жывёл, якімі прыкрыліся персы. Падначалены фараона не здолелі ўвязацца ў бой, дзе маглі загінуць свяшчэнныя коткі. Нават і не таму, што ў паўсядзённым жыцці за гэта для жыхароў Егіпта было прадугледжана суровае пакаранне, аж да смяротнага. Стэрэатып мыслення не дазволіў ім зрабіць шкоды сваім святым любімцам...

«*Cleopatra's Favorite Cat...*» — нягучна спявае аўтапрыймач голасам вакаліста *Spin Doctors*. Праз аўтамабільнае шкло відаць, як вялізны кот з гладкай дагледжанай поўсцю няспешна пераходзіць дарогу. За агароджай спыняецца каля машыны хуткай дапамогі і ўважліва абнюхае бампер. Не спяшаючыся, занурвае пад аўтамабільнае днішча і праз нейкі час з'яўляецца ўжо далёка, ледзь заўважны на адлегласці, скіраваўшы свой шлях у бок бальнічнай кухні...

Кажуць, што каткі трохколерныя. А вось у каткі з уласнага дзяцінства запамнілася чамусьці толькі два колеры — чорны і белы. Праўда, і самі ўспаміны чорна-белыя. Як і колішні тэлевізар на вёсцы. Час ад часу ў перадачы «У свеце жывёлаў» ён паказваў чорна-белых каток з усяго свету. Яшчэ той тэлевізар выдатна запамніўся тым, што ўвесь час псаваўся, пакідаючы жыхароў хаты то на чорнай сумнай паласе існавання без тэлефіру, то на белай радаснай паласе пасля рамонту сваіх унутранасцей і наладкі тэлеантэны на ўспрыманне і рэтрансляцыю патрэбных двухколерных выяў.

Пра пэўныя здарэнні, звязаныя з людзьмі, коткамі і ружамі

Гісторыі-згадкі

Пароду нашай каткі ніхто не вызначаў, проста само сабой разумелася, што яна звычайная. Хоць я лічыў па-іншаму і ў дзяцінстве, і зараз, праз паўстагоддзя, — упэўнены, што яна была не надта звычайнай, калі не сказаць — надта незвычайнай. Імя яе згубілася ў часе, але ў памяці засталася шмат чаго іншага.

Чорна-белая прыгажуня была прапісана на станцыі Тошчыца ў падпеччы хаты дзеда Дзмітрыя і бабулі Еўдакіі. Падпечча размяшчалася на самай мяжы Магілёўшчыны і Гомельшчыны, якая адначасова аддзяляла Быхаўскі раён ад Буда-Кашалёўскага.

Насамрэч Тошчыц было тры. Існавалі Верхняя і Ніжняя Тошчыцы, а таксама аднайменная станцыя. Станцыя, зразумела, была чыгуначная — у свой час, як і любая больш-менш буйная станцыя на чыгунцы, — важны транспартны вузел. Гэта была бацькава Радзіма. Там ён нарадзіўся ў 1934 годзе. 1 верасня 1941 года павінен быў пайсці ў першы клас Тошчыцкай пачатковай школы. Але так здарылася, што ў ліпені на станцыі як стратэгічным пункце ўжо гаспадарылі немцы. Так што ў школу бацька пайшоў толькі ў 1944 годзе.

Гадоў з пяці-шасці, па ўласных дзіцячых адчуваннях, чорна-белая котка ўжо прысутнічала недзе побач: ці то на дзедаўскім падворку, ці то ў хаце, каля абедзеннага стала, ці то ў тым самым падпеччы, якое было таямнічай кацінай тэрыторыяй. Для нас маленькіх — *terra incognita*. Туды стрымгалоў, як толькі адчыняліся ўваходныя дзверы з сенцаў у хату, кідалася і сама котка, і яе разнастайныя нашчадкі, якія з'яўляліся кожны год бліжэй да нашых летніх вакацый.

Жыццё ў непасрэднай блізкасці ад лясных гушчароў ды балот зрабіла чорна-белую котку выдатнай паляўнічай. Тут маецца на ўвазе не толькі ўменне злавіць мыш ці жабку ды пазабаўляцца з імі. Бывала, што яе здабычай становіліся і краты, а то нават і пацукі, якія час ад часу траплялі ў хлест, дзе жылі свінні і карова. Былі выпадкі, калі чорна-белая гаспадыня спрабавала «разгарнуць» таго ці іншага вожыка, які ўвесь час шнуравалі ў траве дзедавага саду. У полі зроку драпежніцы апыналіся і сініцы, і вераб'і, а часам і дзікія галубы і нават сарокі.

Самымі неверагоднымі трафамі каткі былі вавёркі. У памяці засталіся дзве з іх. Першая была дастаткова вялікая, не нашмат меншая за котку, нейкага палінялага колеру, нібыта сівая. А другая, меншая па памеры, запамнілася яркай карычна-апельнава-афарбоўкай. Гэта былі дзікія вавёркі з лесу, які ўпрытык падыходзіў да дзедавага плоту з двух бакоў — усходняга і паўднёвага.

За дзедавым домам была плантацыя дзікіх ружаў. Умоўна метраў дзесяць на дзесяць. Яны стыхійна раслі на ледзь заўважным пагорачку, усеяным бітай цэглай. Відаць, прырода паспрабавала зрабіць такую своеасаблівую прыгожую кампенсацыю, высакародны прыродны помнік з жывых кветак. Таму што ледзь заўважны пагорак быў колішнім фундаментам хаты, якую дзед пабудоваў на пачатку 1930-х. Падчас апошняга бою з немцамі за станцыю Тошчыца ў 1944 годзе трасіруючая куля даляцела ўсё ж да дзедавага падворка (а дакладней, бабулінага на той момант — дзед быў на Другім Украінскім фронце, недзе ў раёне Львова, і сям'я пра яго нічога не ведала). Куля ўдарыла ў саляны дах хлява побач з домам. Саломна загарэлася, і вельмі хутка агонь перакінуўся на суседнія драўляныя будыні.

Дзесяцігадовы мой бацька, яго васьмігадовы брат і трынаццацігадовая сястра

па загадзе маці — маёй бабулі Еўдакіі — выскачылі на вуліцу і ўбачылі, як ад пажару гаспадарчых пабудов літаральна на вачах стаў моцна награвецца, выгінацца, мяняць колер драўляны дах іх дома. Зрабіць што-небудзь было немагчыма — дах палыхнуў у адзін момант. Так мой бацька і яго сям'я апынуліся ў «бежанцах». Чужыя людзі, аднавяскоўцы давалі прытуліцца, пераначаваць, паесці.

Дзед вярнуўся не адразу пасля абвяшчэння перамогі — яму, капітану Савецкай Арміі, спецыялісту тапаграфічнай службы, давялося яшчэ год даслужваць у Львове.

Бацька скончыў школу амаль у дваццаць гадоў (на чатыры гады пазней, на тыя самыя чатыры гады, што прыпалі на вайну) і адразу трапіў на Балтыйскі флот. Падчас армейскай рэформы тэрмін службы скарацілі з пяці да трох гадоў, і адразу ж пасля дэмабілізацыі малады матрос паступіў на лесатэхнічны факультэт сталічнага інстытута. Атрымаўшы дыплом, па размеркаванні трапіў на радзіму — у Быхаўскі раён, на пасадку ляснічага. Часта прыязджаў да бацькоў, у хату, падмурак якой дзед праз пэўны час пасля вяртання з вайны заклаў недалёка ад згарэлай хаты і з дапамогай аднавяскоўцаў адбудоўваў новы дом — вялізны і прыгожы, які назаўсёды застаўся таксама і ў маёй памяці, і ў памяці маіх стрыечных — брата Юры і сястры Волечкі.

Якую котку запускаралі дзед Дзмітрый і бабуля Еўдакія ў тыя новыя пакоі, зразумела, для нас было невядома. Але ж мы, іх унукі, якія нарадзіліся ў 1950—1960-х гадах ведалі больш за ўсё пра ўласную котку. Напрыклад, што яна пражыла каля дваццаці гадоў. Гэта вельмі доўгае кацінае жыццё. Ды і для чалавека няма... Бацькаў малодшы брацік не дажыў да такога ўзросту. Яны ўдваіх — самыя меншыя ў сям'і — ужо праз год пасля заканчэння вайны, позняй восенню, мелі неасцярожнасць наскрозь прамокнуць, гуляўшы недзе на іншым краі вёскі. А на галовы панацягвалі мокрую савецкую пілотку. Моцна захварэлі абодва. Бацька выкараскаўся, а яго брат Вова памёр. Да гэтага хлопчыка — які перажыў вайну, які дачакаўся і пабачыў уласнага бацьку параненым, але жывым, — дацягнулася ўсё ж сваёй жудаснай рукою вайна. Пакуль не здарылася тая бяда, сям'я яшчэ жыла «на кватэры» ў сваіх добрых знаёмых і толькі марыла і планавала, дзе і як будзе будавацца новы дом.

Крыху болей за дваццаць было найстарэйшаму бацькаваму брату Анатолю, якога таксама забрала вайна. На той страшны ваенны час у яго ўжо была сям'я, у 1942—1943 гадах адна за адной нарадзіліся дзве дачушкі. Бліжэй да канца 1944-га Анатоля прызваў на службу Быхаўскі ваенкамат. «Пахаванка» прыйшла адкульсці з-пад Беластоку. У хуткім часе абедзве дачушкі памерлі ад хваробы прыкладна ў двухгадовым узросце.

Мы з малодшай сястрой і двое дзяцей ад старэйшай бацькавай сястры Зоі з ранняга дзяцінства ведалі, што на вясковых тошчыцкіх могілках ёсць два маленькія пагорачкі, а непадалёк — адзін крыху большы. Толькі ў сталым узросце прыйшло асэнсаванне, што там ляжаць нашы стрыечныя сястрычкі і наш родны дзесяцігадовы дзядзька.

Кожную вясну бацька ездзіў на могілкі да сваіх таты і мамы. Нават калі яму самому было ўжо за восемдзесят, ён арганізоўваў сваякоў, каб абавязкова з'ездзіць на Быхаўшчыну. Дзед Дзмітрый памёр у 1982 годзе, бабуля Еўдакія — у 1989-м. Ён быў адмераны аднолькавы тэрмін жыцця — па восемдзесят сем гадоў.

Мы ведалі, што дзедаўскага пасляваеннага дома ўжо няма. Але ж калі пад'ехалі,

усё адно хваляваліся і моўчкі выходзілі з машыны. Зруб быў даўно разабраны на бярвенне. Ад печкі не засталася ніводнай цэлай цагліны, таму здавалася, што колішняе падпечча, наша былая *terra incognita*, глядзела на нас чорнай дзіркай з далёкага мінулага нібыта з дакорам — маўляў, што ж ты так позна сюды прыехаў, калі тут ужо ўсё папсавана і разбурана?

Калісьці мы ганяліся за маленькімі кацінятамі чорна-белай каткі. Часам яны знянацку забягалі, а дакладней хуценька запаўзалі ў дзікія ружы. Мы, па неасцярожнасці і наіўнасці сваёй імкнуліся за імі і траплялі ў самыя сапраўдныя калючыя і небяспечныя джунглі. Гэтыя прыгожыя з выгляду кветкі, ад якіх разносіўся па наваколлі неверагодны водар, пакідалі на нашых целах сапраўдныя шнары і глыбокія драпіны ад сваіх вострых і цвёрдых шыпоў. Мы разумелі: кветкі былі з характарам, таму ставіліся да іх з павагай і асцярожнасцю.

Цяпер ружаў не было. Пустка балюча адгукалася ў душы кожнага з нас былымі драпінамі і шнарамі. Затое з хмызняку, са збітых кудлаў дзікай травы, што акупіравала былы дзедаў участак уздоўж вясковай дарогі, на месцы колішняга палісадніка ўзвышаліся тры магутныя дрэвы: лістоўніца, піхта і кедр.

Я падышоў бліжэй да аднаго з іх. У ствале, крыху вышэй за выцягнутую ўверх руку, тырчаў наканечнік стралы. Мой дваюрадны брат Юра калісьці рабіў добрыя пруткія лугі, выточваў прыгожыя раўнятыя стрэлы з сапраўдным апярэннем і вострымі наканечнікамі. Сам добра страляў, а часам вучыў страляць і мяне. Магчыма, мы, нагледзеўшыся на карціны ляснога жыцця, на тое, як наша котка палюе на вавёрак, таксама спрабавалі здабываць свае трафеі?

Чароўная жанчына ў залатым адзенні, багіня Бастэт з галавой каткі натуральна з'явілася на ўскрайку беларускага лесу і ледзь заўважна памахала рукою. Падалосся, што старажытная егіпцянка, ахоўніца сямейнага дабрабыту таксама вельмі глыбока перажывала і ставілася са спагадай да гэтых абарыгенаў-нашчадкаў, якія ў адзіноце стаялі на руінах колішняга ўтульнага жытла сваіх продкаў. І хоць у кожнага з дзяцей і ўнукаў усплывалі ў памяці свае асабістыя карціны, распач і сум агульнай смугой ахутвалі прастору вакол трох вялізных дрэў у былым палісадніку дзядулі і бабулі. Нават котка Баст прыціхла на руках у сваёй гаспадыні. «*Cleopatra's Favorite Cat...*» — ужо другі раз на працягу гадзіны праз аўтамабільныя дынамікі *Spin Doctors* спрабавалі палепшыць настрой радыёслухачам.

А памяць усё не наважвалася адпусціць з распачнага мроіва сваіх настальгічных прывідаў. Тады на вясковай дарозе мне так захацелася ўбачыць знаёмы сілуэт, выгнутую чорную спіну і белы жывот. Мне здавалася — я нават быў упэўнены, — што дзесьці тут павінны застацца ўнукі ці праўнукі чорна-белай каткі. Самай звычайнай і ў той жа час абсалютна незвычайнай. Тужліва чакаў, што вось зараз хтосьці з гэтых чорна-белых пухнатых клубкоў па старой звычцы выкаціцца з пажухлай травы.

У хуткім часе давалася пагадзіцца аднак, што надзеі мае былі марныя, і прыходзіла разуменне, што коткавы спадкаемцы, як і дзікія ружы, не дачакаўшыся мяне, даўно пакінулі гэтыя мясціны. Можна быць, каб паспрабаваць распавесці вось такую гісторыю іншым коткам, іншым ружам ды зусім незнаёмым людзям, якіх, магчыма, хоць на імгненне тая гісторыя зацікавіць.

Леў Клейнбарт: спадзяванні

Летась амаль незаўважанай датай прайшоў 145-гадовы юбілей рускага і беларускага літаратуразнаўца, крытыка, журналіста Льва Навумавіча Клейнбарта. 27 кастрычніка 2020 года можна было б правесці і вечар у адной з бібліятэк краіны, даць некалькі артыкулаў у розных медыя. Клейнбарт, які нарадзіўся ў Капылі, зрабіў неверагодна шмат для беларускай культуры і літаратуры. І тым, што быў уважлівы да развіцця маладой літаратуры на пачатку XX стагоддзя. Менавіта ён разглядаў раннюю творчасць Аляся Гурло, Цішка Гартнага, Фабіяна Шантыра... І тым, што многім паспрыяў асабіста ў іх першых кроках на творчай ніве.

Шматзначнай стала і яго кніга «Маладая Беларусь. Нарыс сучаснай беларускай літаратуры 1905—1928 гг.». У 1910 годзе Клейнбарт пазнаёміўся з Купалам. І пасля сустрэчы і перапісваўся з паэтам на працягу многіх і многіх гадоў. Як вынік увагі да асобы Купала — успаміны «Сустрэчы», якія доўгі час знаходзіліся ў рукапісе. Зараз яны перакладзены на беларускую мову і друкуюцца ў найбліжэйшых нумарах часопіса «Полымя». Урывак з публікацыі газета «Літаратура і мастацтва» і прапануе ўвазе чытачоў.

Можна быць, такі пачатак стане дарогай да грунтоўнага выдання спадчыны нашага суайчынніка — Льва Клейнбарта, чый след у беларускай нацыянальнай культуры проста не павінен згубіцца.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Сустрэчы

Янка Купала

*Ты адзін над усіх найвялікшы,
Маладых гадаваў сваёй песняй.
Я стаю, галаву схіліўшы,
З абяцаннем твайго заклік здзейсніць.*
Дубоўка («Янку Купалу»)¹

I

Я быў знаёмы, літаратурна блізка з Янкам Купалам на працягу шэрагу гадоў. Жыццё, перапоўненае падзеямі — імперыялістычная бойня, рэвалюцыя, грамадзянская вайна, ваенны камунізм — то зводзіла, то разводзіла нас. Я жыў у Пецярбургу, Купалу кідала з Пецярбурга ў Вільню, з Вільні ў Арло, з Арла ў Маскву, з Масквы ў Мінск. Але калі нас выпадак зводзіў, мы сустракаліся, быццам толькі ўчора развіталіся адзін з адным.

Як жывая стаіць у мяне ў памяці першая ж сустрэча з ім у 1910 г. Ён толькі што прыехаў у Пецярбург, жыў у Б. І. Эпімаха-Шыпілы, беларускага дзеяча таго часу, і яго прывёў да мяне Цішка Гартны, які працаваў у той час на адным з буйных заводаў старога Пецярбурга.

Янка Купала.

Быў слізкі поўдзень, туман блукаў пад аблокамі, калі яны — па коўзкім, як у галалёдзіцу, Англіійскім праспекце ў Лясным — дабраліся да майго дома, які глядзеў сваімі вокнамі ў голы, аблезлы, заліты слязьмі сад.

— Янка Купала, — прадставіў мне яго Гартны.

Ён глядзеў спадылба, нічога не гаворачы. Ён ужо быў аўтарам «Жалейкі», рыхтаваў да друку свой другі зборнік «Гуслар». Да каго вершы гэтыя даходзілі, ведалі, што гэтаму мінчаніну, які выйшаў з беларускага сялянства, дадзены дар, які ўздываў яго над тым асяродкам, з якім ён звязаў сваё імя, сваё грамадска-жыццёвае атачэнне, што паэт гэта быў шчыры, сапраўдны. І я асабіста любіў і паважаў яго з тае пары, як Гартны прынёс мне яго «Жалейку», выдадзеную Эпімахам-Шыпілам.

Я, вядома ж, сустрэў яго з той прыхільнасцю, якую выклікала ў мяне яго паэзія, але, ціхі, маўклівы, ён — у той час як Гартны размаўляў пра тое, другое — сядзеў, паглыбіўшыся ў сябе. Калі ж адказваў на пытанні, звернутыя да яго, то мова яго была скупая, абрывістая нават пра самыя звычайныя рэчы. У вачах свяціўся розум, але кожны рух вылучаў у ім замкнёнасць, скрытнасць, тое прыхаванне сваёй асобы, якое так характэрна для беларуса, ды яшчэ да таго, хто выйшаў з нізоў. Калі паэт — гэта чалавек палымяных слоў, то ён сваёй мовай, сваім прыглушаным голасам не быў падобны да паэта, як не ўдаваў на паэта ўсім сваім фізічным абліччам, якое з першага погляду гаварыла пра тое, што жыццё яго не шкадавала, мяла гэтага чалавека з дня нараджэння па сённяшні дзень.

Твар, не па гадах пастарэлы, нахмураныя бровы, скуны жэст. У манерах, рухах нешта няўпэўненае ў сабе. Не яснай раніцай, а змрокам вечара павявала ад гэтага тыпова беларускага твару, які бывае ў самавукаў з мяшчан, ад усёй яго постаці ў напаяўзношаным пінжаку. Быццам нейкая немач падточвала гэтае аблічча. Я глядзеў на яго, і ў галаве кружыліся вершы, у якіх ён так артыстычна перадаў самога сябе тых гадоў:

*Я не паэта, о крый мяне Божа!
Не рвуся я к славе гэткай німала,
Хоць песеньку-думку і высую можа,
Завуся я толькі — Янка Купала.*

*Славу паэтаў разносяць па свеце,
Вянкі ўскладаюць і звоняць пахвалай,
Я ж ціха йграю, хто ж ціхіх прымеце?
Ам! ведама, з вёскі — Янка Купала!*

*Кожны край мае тых, што апяваюць,
Чым ёсць для народа ўпадок і хвала,
А беларусы нікога ж не маюць,
Няхай жа хоць будзе Янка Купала.*

*Доляй убогі, ён ціхі, нясмелы,
Бяда, яго маці, узадавала,
Слёзы пагарды п'е толькі век цэлы,
От, ведама, прасты Янка Купала.*

*Шчасце так рэдка над светам усходзе;
Усё ж досыць бывае меці хоць мала, —
Долю каб бачыў у родным народзе,
А быў бы іччаслівы Янка Купала.*

*Эт, з часам людзі ўпадаюць на сіле,
Смерць скосе, глядзі —
і больш крыжам стала;
Нехта спытае: хто ў гэтай магіле?
А надпіс накажа: Янка Купала.²*

Але — дзіўная справа! — гэтая някідкасць, гэтая замкнутасць зусім не была цяжарам. Зразумела, выцягнуць яго на размову не ўдалося. Але, гаворачы мала, ён усё ўспрымаў без слоў; прадаўтаваты твар свяціўся пачуццямі душы, і я не заўважаў гэтай безадказнасці. Нейкія іншыя — зусім не скупыя — рысы хаваліся за ёю. Прытоеныя рысы... Але, так ці інакш, з гэтага вострага наведвання і завязаліся мае стасункі з Купалам.

Фота з фанду Капыльскага раённага краязнаўчага музея.

Леў Клейнбарт у верхнім радзе (першы справа).

II

Сапраўды, натура ў яго аказалася мяккая. Хаця ён, без сумнення, самотна і маркотна нёс сваё жыццё; хаця ў ім было гэтулькі прыдбанага жорсткасці — як і ва ўсіх, каго жыццё не шкадавала, ён быў вельмі схільны да ласкі, у чым я хутка і пераканаўся.

Ён, безумоўна, належаў да ліку тых, якія сыходзяцца туга, выказвацца не любяць нават у самыя запаветныя хвіліны. «Купала скрытны, — пісаў мне пазней Якуб Колас, — усялякія перажыванні глыбока тоіць у сабе»³.

— З малазнаёмымі з мяне суразмоўца сумны, «аратарскім» майстэрствам я не валодаю, — гаворыў ён мне пасля. — Увогуле, калі сыходжуся з людзьмі, то ўсё далей і далей разыходжуся. Прыгледзішся — крывое люстэрка. У лесе куды болей крывого, чым прамога. Так і тут. Чаго жадаю, у іх няма — на крайні выпадак не бачу я.

Але быў ён дастаткова разумны, каб ад розніцы сапраўдную ўвагу да яго ад таго, што ідзе не ад сэрца, а ад разумовых меркаванняў. Але калі ён угадваў сябра, таго, хто здольны ацаніць яго вершы, то пераўвасабляўся. У ім адразу прачыналіся самыя складаныя спалучэнні душэўных рухаў, усе тыя рысы, якія былі як быццам схаваны. Погляд спадылба знікаў. Твар, беларускі твар, рабіўся такім хатнім, адкрытым, і ўвесь ён, усім сваім абліччам, нібы выходзіў са звычайнай фізічнай абалонкі. Нават мова губляла гэтую непаразумеласць, і вы пераконваліся, што гэты Янка мае ў сваім распараджэнні хача і кароткія, але трапныя словы.

Заходзячы да мяне, ён і стаў да мяне ў гэтыя адносіны. Гэтая суровасць, маўклівасць з яго злятала, і ён меў выгляд слаўнага хлопца, які ішоў да нейкай такой і самому невядомай мэты.

Ужо хутка пасля прыбыцця, а пражыў ён у Эпімаха-Шыпілы з 1909 па 1912 г., ён піша мне: «Дасылаю ў вашу распараджэнне свае кніжачкі. Буду вельмі і вельмі вам удзячны, калі дадзіце мне магчымасць бліжэй пазнаёміцца з рускім літаратурным светам, які мяне пастаянна цікавіў, але які дагэтуль мне зусім не знаёмы. Думаю, гэта будзе для мяне не бескарысна. Тыя абставіны, той асяродак, у якім я з дзяцінства кручуся, які і па цяперашні час мала змяніўся да лепшага, мяне мала задавальняе. Хочацца нечага болей светлага, болей шырокага»⁴. Зразумела, увесці яго ў кола пісьменнікаў было натуральна. Але ад яго не заставалася пазнаваць тая палітыка, якую часам

праяўляў інтэлігент да самавука ды яшчэ беларуса.

Гэта была ўвага, але ўвага з высокага дрэва.

— Што вы знайшлі ў гэтых вершыках? — здзіўляўся П. Е. Шчогаалеў, якому я даваў гэтую «Жалейку».

— Паэт, самавук, беларус.

— Якая тут паэзія? Тургенёўскі Пігасаў кажа, што зрабіцца такім паэтам няцяжка: варта толькі ўзяць ліст паперы і напісаць зверху: «дума», пасля пачаць так: «гой ты, доля, мая доля. А там, пад гарою, пад зялёнай, грае, грае, варапае — гоп, гоп!» Ці што-небудзь у гэтым родзе. І справа — у ажурі.

А пісьменнік быў кваліфікаваны.

— Што ж, — гаварыў Купала, калі яму перадавалі што-небудзь такое. — На мяне, цёмнага Янку, інакш і глядзець нельга.

Аднак ён тонка разумеў гэтую тонкасць, якая ляжала паміж ім і тым светам, у які яму, здавалася, так натуральна ўступіць.

— Што за прорва аддзяляе мяне ад «адукаваных», — казаў ён. — Колькі разоў спрабаваў перакінуць масток, — не атрымліваецца. Чаму, чаму толькі можна навучыцца ў іх? Бо гэта ж людзі такога вопыту, такіх ведаў. Але я адчуваю сябе з ім не ў сваёй талерцы. Вось вы не прымаеце мяне за самавука, «самародка». У вас няма гэтай палітыка.

Браніслаў Эпімах-Шыпіла.

Ён даставаў з кішэні пінжака вершы, ужо перапісаныя на машынцы, але іх не чытаў — чакаў, калі я сам прачытаю іх. І пасля — засяроджаны, але сціплы — пытаўся: «Ну, што? Ну, як?»

III

Вось ён сядзіць у мяне. Пецярбург для яго — Пецярбург беларусаў, якія аселі тут, тое кола, якое групуецца вакол «Пецярбургскай Суполкі — Загляне сонца і ў наша аконца»⁵. Днём ён заняты на Чарняеўскіх курсах⁶, вечары ж праводзіць дома, за сваімі сшыткамі, а то — і за чаркай віна. Эпімах-Шыпіла замяняе яму бацьку. Але пачувае ён сябе «на чужыне», тужліва.

— Як жыву? — адказвае ён мне на маё пытанне. — Чорт ведае, як я живу. Добрае, Леў Максімавіч, у мяне перамешана з дурным, вялікае з нікчэмным. І так праходзяць дні, месяцы, гады майго жыцця. Жаданняў у мяне... акіяна жаданняў! Але робіцца не тое, што хацелася б рабіць.

— Нашым жаданням ці варта патураць, — пярэчу я. — Трэба трымаць на прывязі жаданні, не шукаць шчасця там, дзе яго няма.

— Чуў. Але такая ўжо ў мяне натура. Для ўсіх усё ясна. Паўсюль — логіка. А ў мяне чорт ведае што. Ні бацькі, ні маці

на сапраўднае вяртанне

ні брата, ні жонкі, ні логікі. Адны вершы. Як у Шаўчэнкі, як у Кальцова. Мне не быць шчаслівым ніколі.

— Як Пецябург... прыйшоўся па розуме, па сэрцы вам?

— Што Пецябург? Мала ў ім пакідаю свайго. Жыццё маё тут такое сухое, такое бясколернае. Ходзіш, блукаеш, прыйдзеш дахаты — сум, як сабака, грызе мяне. Нездарма ўсё валяюся, нічога не раблю. Такі шматлюдны цэнтр. А чалавека няма. А няма каму слова сказаць. Усё ветліва, афіцыйна. А пачуць слова сэрца... не!

— Можна быць, абжываюся — падасца ў нас цяплей. Уражанні ў вас пераходзяць у вершы. Жыццё ж з адных такіх хвілін не можа складацца.

— Так, я лірык, толькі лірык. А душы тут халодна. Хіба святло ад Пецябурга можа расквеціць такога пастушка, як я?

— Чаму ж пастушка? Вы паэт, Янка, беларускі паэт.

— Так, на бязлюддзі і Фама шляхціц... Зайдроснае званне, як я даведаўся яго карацей. Беларускі паэт. Бабыль, адзінец, сірата. Колькі сузіранняў упрыгожвае жыццё яго марамі. І ўсё недасягальныя. Пройдуць гады — акадэмік Карскі атрасе пыл з маёй «Жалейкі». Насуне акулеры на нос, перагартне, скажа: так, матэрыялу для этнаграфіі беларуса тут няма!?

— Навошта гэтаўскі жаданняў? — паўтараю я.

— Ну, ну, не буду далей марыць, не буду болей жадаць. Бывайце. Пайду ў лес па грыбы. Буду збіраць грыбы, любавачца зоркамі.

— Навошта ў лес? Вы ў горадзе Пушкіна, Бялінскага, Дастаеўскага. У такім рэзервуары ідэй ёсць рэчы шмат цікавейшыя за грыбы.

— Ведаю, ведаю, што скажаце. Але што рабіць мне з сабою? Гэтая нягнуткасць, гэтая незваротлівасць маёй натуры...

Я прыходжу тут у адносіны з мноствам асоб, самых розных па сваім кругаглядзе. Але для мяне тут усё зачынена, усё чужое. Гэты кастрычнік з плачам катрынкі, гэтыя бельныя ночы, гэты бульвар, на які я выходжу, каб збавіць гадзінку-другую, гэты Ісакій, нават гэтая Нява з панылымі свісткамі пародаў... Зусім іншая справа — Нёман з яго вясеннім разлівам, лясны Беларусі, хлопцы ў магілёўскіх світках, дзяўчаты ў вышываных кашулях, у чырвоных хустачках!

Як бачыце, Купала ўмеў не толькі трапіна гаварыць, але і кпіць з сябе, ды і з мяне, глядзячы мне ў вочы сваімі разумнымі вачыма. Слухаючы яго, я бачу: гэты паэт адарваны ад сваёй бацькаўшчыны; патрапіў у цэнтр усерасійскай культуры, стукнуўся аб яго, як аб сцяну. Бяздомна. Недарэмна ён мне гаворыць:

— Ах, калі б у мяне былі грошы...

— Што б вы тады зрабілі?

— З'ехаў бы ў Вільню. Я не спакушаюся сваім талентам. Я ведаю, сіла мая не ў таленце, а ў любові да маёй радзімы, да майго народа.

<...>

VI

Пасля выхаду «Гусляра» ў выдавецтве «Загляне сонца і ў наша аконца!» Эпімах-Шыпіла і Купала паклікалі мяне да сябе. Я быў заняты тэрміновымі артыкуламі, але прыехаў за мною Цішка Гартны, і мы паехалі.

Жыў Эпімах-Шыпіла па 2-й лініі Васільеўскага Вострава⁸. Янку ён здолеў прыгрэць, падтрымаць насуперак гэтым настроям. Шыпіла даўно быў прыхільнікам паэта. Чым болей вылучаўся Купала, тым ясней яму рабілася, што паэту трэба вучыцца, працаваць над сваім дарам, для чаго Вільня не дае належных умоў. І вось сябрам паэта прыходзіць у галаву ўтаварыць Шыпілу ўзяць на сябе ролю духоўнага апекуна Купалы.

У снежні 1909 г. У. І. Самойла, які прымаў такі ўдзел у Купале з першых крокаў творчай дзейнасці, піша Шыпілу: «Хачу звярнуцца да вас наконт нашага Янкі. Зразумела, прасіць вас паспрыяць яму няма чаго. Вы былі хросным бацькам яго твораў. Мне асабіста ён вельмі

дарагі як адзіны і недастаткова яшчэ ацэнены паэт сучаснай Беларусі. Толькі вы яго і ацанілі правільна. І мне проста страшна за яго. Між намі кажучы, Купала, як сапраўдны паэт, — піша Самойла, — гультаяваты, болей верыць у натхненне, чым у працу. Гэтую веру трэба ў ім абмежаваць, — зразумела, настолькі, каб не забіць натхнення. І я думаю, што знаходжанне ў вас, хаця і часовае, зробіць на яго гэты дабратворны ўплыў. У Вільні менавіта гэтай умовы — не забі, не гасі духу — не было. Дапамажыце яму вайшай выправажанай працай, але захавайце ўсю свежасць юначай чысціні, веру ў чалавека сэрцам. У ваш уплыў я глыбока веру. Каханне жанчыны робіць цуды, але гэтае каханне толькі абуджае «цуд», які спіць у паэце; любоў жа мужчынскага духу, відучая, асвечаная, збірае душу паэта, робіць з

Уладзімір Самойла.

яго героя не на час, а на ўсё жыццё. Такое пачуццё патрэбна разбудзіць і выхавачца ў Купале, без яго няма паэта»⁹.

Эпімах-Шыпіла адразу ж адгукнуўся на гэты заклік. «Я даў Янку ў сябе пакой і стол», — паведаміў мне Шыпіла. І вось паміж імі складваецца тая блізкасць, пра якую марыў Самойла.

Якое значэнне меў паэт для свайго апякуна, можна меркаваць па наступным. Увесну 1910 г. — праз некалькі месяцаў пасля прыезду Купалы — Шыпіла нечакана даведаўся, што дом яго, які ён будаваў сабе на старасць на працягу дзесяці гадоў у сваёй сядзібе Залессе, што за 20 верстаў ад Полацка, разам з іншымі пабудовамі згарэў ушчэнт. «Гэта мяне так засмуціла і забіла, — піша мне Шыпіла, — што я не мог ні есці, ні спаць

Зразумела, Купала не застаецца ў даўгу. Усе лісты яго да Шыпілы прасякнуты той пяшчотай, якую ён адчуваў да гэтага чалавека. «Шчыра адчуваю, колькі ўжо добра Вы мне дагэтуль рабілі»¹², «я заўсёды шчыра аб Вас думаў і ад ўсяго сэрца жадаў, каб чым-небудзь аказаць Вам сваю сардэчную прыязнь і памяць»¹³, «я абавязаны Вам усім». Усё гэта стварае атмасферу, спрыяльную як для псіхалагічнага, так і размовага росту Купалы. Да таго трэба мець на ўвазе, што Шыпіла быў цэнтрам беларусаў, якія аселі тут, у Пецябургу, быў натхняльнікам «Пецябургскай Суполкі — Загляне сонца».

<...>

VIII

Прайшлі гады: 1911-ы, 1912-ы. Раптам Пецябург, — Ніягара ідэй, плыняў, кірункаў, прыцягальная сіла якіх была такая вялікая — заварушыўся, і ва ўсе бакі разбегліся хвалі новага ўздыму. Зразумела, пракаціўся новы ўздых і па Беларусі, асабліва такім беларускім цэнтрам, як Вільня, што адбілася на «Пецябургскай Суполцы», на пецябургскіх беларусах, якія групаваліся каля Шыпілы. Як усе людзі гэтага складу, Купала адразу ж адлюстравалі гэты ўздых не толькі як паэт, але і як чалавек.

— Ой, паддаўся ж я няшчасцю. Страшна падумаць, што са мною было, — ужо казаў ён. — Не, вера ў жыццё не адкладзена. Гулка раздаюцца новыя галасы, новыя крокі — усё наперад, наперад. Цяпер для мяне мае вершы — узнгарода за ўсё перажытае ў гэце пяцігоддзе.

Пісаў ён цяпер шмат. Усё, што ўвайшло ў яго зборнік «Шляхам жыцця», адзначае такім уздымам, напісана ім было цяпер.

— Не, цяпер маё жыццё не сухое, не бясплённае, — пераконвае ён. — Я быццам ачуньваю. Я пішу, пішу, пішу. Зразумела, сіла мая не ў таленце. Сіла мая ў любові да свайго народа, маёй радзімы. А калі так, то што я стаў бы рабіць з дружай душою, з разбітай балалайкай.

У гэты час А. П. Ярэмч, дырэктар былой Елісееўскай лякарні ў Лясным, паведаміў мне, што ў яго ёсць свабодная на-яўнасць, якую ён прызначае для выдання зборніка якога-небудзь вартага паэта з народа. Я прапанаваў яму на выбар — рукапіс «Радуніцы», перададзены мне С. Ясеніным для азнаямлення, і «Шляхам жыцця» Янкі Купалы. Ярэмч, сам беларус па паходжанні, аддаў перавагу Купалу, пра што я адразу ж паведаміў Івану Дамінікавічу.

Купала адправіўся да яго. Ярэмч, зразумела, аблашчыў яго. Ён ведаў яго як паэта.

У першым радзе (злева направа): Якуб Колас, Цішка Гартны, Янка Купала. У другім — Алесь Ляжневіч, Міхайла Грамыка, Уладзіслаў Галубок, Міхась Зарэцкі, Анатоль Вольны. 1936 г.

і ледзьве было не захварэў. Толькі Янка Купала вершам сваім¹⁰, у якім ён выліў сваё спачуванне мне, стараючыся сцешыць мяне ў маім горы, дасягнуў таго, што я супакоіўся і прыйшоў у сябе. Верш гэты, якога не магу, на жаль, знайсці — недзе згубіўся — быццам гаючы бальзам, вылечыў маю хворую душу»¹¹.

— Збярыце вершы, якія ў вас ёсць у рукапісах, раскладзіце, як прызнаеце лепшым, — сказаў ён яму. — Я ўпэўнены, што атрымаецца слаўная кніга.

— На колькі лістоў, Аляксандр Парфірэвіч?

— Усё на ваша меркаванне. Як паждаеце, так і рабіце.

І вось паэт ужо піша мне: «Падрыхтуйце пакінутыя ў вас мае рукапісы, каб я мог іх забраць, калі вас не будзе дома»¹⁴. Прыблізна я падлічыў колькі ўвойдзе друкаванага матэрыялу ў кнігу, колькі параўнаўча гэта будзе каштаваць»¹⁵. Затым неўзабаве пасля гэтага: «Гутарыў з Аляксандрам Парфірэвічам адносна выдання маіх вершаў. Вырашылі выпусціць томик у 15 друкаваных аркушаў, куды ўвойдуць толькі тыя з лепшых маіх твораў, якія не ўвайшлі ва ўжо выдадзеныя мае кніжкі. Канчаткова дамова з друкарняй будзе заключана яшчэ ў гэтым месяцы»¹⁶. Выданне адбылося. Так і з'явілася найлепшая кніга Купалы «Шляхам жыцця». Ён выказаў мне ўдзячнасць.

— За што? — усміхаўся я.

— Вы дапамаглі мне, пазнаёмілі з Ярэмчам. Што ж болей?

— Ну, вось... Я ж тут пры чым?

— Гэта была справа няздзейсна... без Ярэмча. Вы ведаеце нашы рэсурсы.

Гэта была апошняя кніга яго, надрукаваная перад рэвалюцыяй. Ён працягвае друкавацца ў «Нашай Ніве», у альманахах «Маладая Беларусь», але сабраць усё гэта ў кнігу яму ўжо не ўдаецца на працягу дзесяці гадоў. Затое ў «Шляхам жыцця» ўжо няма, зусім няма той рэфлексіі, таго песнізму, якімі авяны выдадзены ў гады рэакцыі «Гусляр». Тут паўсюль — памкненне да дзеяння, прага актыўнага ўмяшальніцтва ў грамадскае жыццё.

Безумоўна, і «Жалейка» пісалася пад знакам рэвалюцыйных гадоў, была выяўленнем уздыму Беларусі. Але «Жалейка» была яшчэ палітычна наіўная. Пражыўшы ў цэнтры тагачаснай металургічнай індустрыі якраз у тыя гады, калі пачалі выходзіць рабочыя газеты, калі па фабрыках і заводах пракацілася хваля грандыёзных страйкаў, Купала адлюстравалі гэтыя галасы, гэтыя крокі сталічнага жыцця, узгадніў сваю паэзію з паэзіяй новага пад'ёму. Быццам раптам паэт усвядоміў сабе асноўныя лініі будовы грамадства і з прасёлкавых шляхоў выйшаў на шырокую дарогу новых дум.

Пераклад з рускай
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

¹ Уладзімір Дубоўка. Верш «Янку Купалу». 1925.

² Верш Янкі Купалы «Я не паэта». Прапушчана пятая строфа.

³ Паводле ліста Якуба Коласа да Л. Н. Клейнбарта ад 07.10.1928. ЗТ Якуба Коласа ў 14 тамах, Мінск, 1977, т. 13, с. 85—88.

⁴ Паводле ліста Янкі Купалы да Л. Н. Клейнбарта ад 25.10.1911. ПЗТ Янкі Купалы, т. 9, кн. 1, с. 229.

⁵ Беларуская выдавецкая суполка «Загляне сонца і ў наша аконца».

⁶ Санкт-Пецярбургскія агульнаадукацыйныя курсы, заснаваныя А. С. Чарняевым.

⁷ 36. «Жалейка», с. 133 Пб., 1908 г. (Кл.) Парэфраз радкоў верша Янкі Купалы «Каму вас, песні?...».

⁸ Б. І. Эпімах-Шыпіла жыў на 4-й лініі Васільеўскага вострава, 45.

⁹ Лісты гэтыя пераслаў мне Б. І. Эпімах-Шыпіла. (Кл.) Паводле ліста У. І. Самойлы да Б. І. Эпімаха-Шыпілы ад 02.12.1909. «Пущынамі Янкі Купалы», Мінск, 1981, с. 53—54.

¹⁰ Верш Янкі Купалы «Прафесару п. Б. Эпімах-Шыпілу».

¹¹ Паводле ліста Б. І. Эпімаха-Шыпілы да Л. Н. Клейнбарта ад 23.10.1928. ПЗТ Янкі Купалы, т. 2, с. 313.

¹² Паводле ліста Янкі Купалы да Б. І. Эпімаха-Шыпілы ад 28.09.1914. ПЗТ Янкі Купалы, т. 9, кн. 1, с. 241—242.

¹³ Паводле ліста Янкі Купалы да Б. І. Эпімаха-Шыпілы ад 20.09.1922. ПЗТ Янкі Купалы, т. 9, кн. 1, с. 259—260.

¹⁴ Паводле ліста Янкі Купалы да Л. Н. Клейнбарта ад 21.09.1912. ПЗТ Янкі Купалы, т. 9, кн. 1, с. 232.

¹⁵ Паводле ліста Янкі Купалы да Л. Н. Клейнбарта ад 16.09.1912. ПЗТ Янкі Купалы, т. 9, кн. 1, с. 232.

¹⁶ Паводле ліста Янкі Купалы да Л. Н. Клейнбарта ад 21.09.1912. ПЗТ Янкі Купалы, т. 9, кн. 1, с. 232.

Механізмы вялікага цэлага

Апошнім часам дзейнасць арт-праектаў у сталіцы набыла такі размах, што многія не паспяваеш наведваць, у тым ліку з-за непрацяглага тэрміну работы. Напрыклад, у Рэспубліканскай мастацкай галерэі «Палац мастацтва» ўсяго на два тыдні арганізавана выстаўка «Калянуля», а таксама экспазіцыі, прысвечаныя 35-годдзю стварэння творчага аб'яднання «Няміга-17» і 70-годдзю з дня нараджэння Лявона Грышука (1951—2020) (да 22 ліпеня паспейце наведваць гэтыя праекты Беларускага саюза мастакоў). Але сёння да ўвагі чытача — развагі пра дзве вартыя выстаўкі, што ладзіліся на пляцоўках «АРТ Фабрыкі» (новая прастора для дэманстрацыі твораў мастацтва) і Нацыянальнага мастацкага музея. Так, была магчымасць убачыць вялікую колькасць работ розных перыядаў знаках для айчынных жывапісу і акварэлі аўтараў — Уладзіміра Кандрусевіча і Фелікса Гумена.

Рух і прастора

Мастак Уладзімір Кандрусевіч — адзін з тых, хто заўсёды на слыху. Самому творцу, здаецца, ужо надакучыла распавядаць пра ўплыў знакамітай дынастыі і разнастайную адукацыю, у тым ліку ў рэстаўрацыйных майстэрнях у Фларэнцыі, дзе ён удасканалваў свае веды ў тэхніцы фрэсак...

Уладзімір Кандрусевіч «Купалле». 2020 г.

Нягледзячы на працу з фрэскамі, а таксама эксперыменты з керамікай, сёння размова пойдзе пра жывапіс. Нядаўна ў галерэі сучаснага мастацтва «АРТ Фабрыка» (вул. Свярдлова, 2 — гістарычны будынак былой Мінскай фабрыкі-кухні) прадставілі персанальную выстаўку Уладзіміра Кандрусевіча «Opus Magnum. Initium». У праекце былі аб'яднаныя работы, што паслужылі натхненнем для вялікага творчага праекта — міксу адразу некалькіх відаў мастацтва: жывапісу, музыкі і танца. Па вызначэнні арганізатараў, сюррэалістычныя сусветы, створаныя аўтарам, сталі адпаведным пунктам для фантазіі міжнароднай каманды аўтараў у рабоце над харэаграфічным перформансам «Opus Magnum», які прэзентавалі на ўрачыстым адкрыцці выстаўкі. Рэжысёр з Грузіі Тэкла Гелбахіяні ў свой час так уразілася творами беларускага мастака, што вырашыла «ўзнавіць» іх у рэальным свеце. Над харэаграфічным перформансам па матывах карцін працуе адзін з самых запатрабаваных балетмайстраў Беларусі Сяргей Мікель сумесна з Вольгай Рэпінай. Музычная аснова — плён грузінскага кампазітара, уладальніка мноства ўзнагарод у галіне кінематаграфіі Давіда (Дато) Еўгенідзе. Поўнафарматная прэм'ера «Opus Magnum» запланавана на восень і ўвойдзе ў рэпертуар тэатра *HomoCosmos*. Праект праводзіўся пры падтрымцы Пасольства Грузіі ў Беларусі.

Перформанс не стаў харэаграфічнай ілюстрацыяй да твораў Уладзіміра Кандрусевіча. Рэжысёр падкрэслівае, што сцэнарый пастаноўкі будаваўся на яе ўспрымання карцін: «Вазьміце некалькі чалавек і пастаўце іх перад адной з работ Кандрусевіча. Інтэрпрэтацыя ў кожнага будзе рознай у залежнасці ад узроўню развіцця. Хтосьці бачыць павярхоўна, толькі

Уладзімір Кандрусевіч на адкрыцці выстаўкі «Opus Magnum. Initium».

прыгожыя целы і папярковыя самалёцікі, а іншыя мысліць па-філасофску. Я ставіла кампазітару або балетмайстру канкрэтную задачу: што мне хацелася б выявіць у пластыцы, музыцы, ператварыць у прыгожыя рухі, каб цела распавяло аб незямных-зямных радасцях і смутку чалавека».

Узіраючыся ў карціны Уладзіміра Кандрусевіча, сувязь з харэаграфіяй заўважыць нескладана: пластыка, рух чалавека цела, гульня з прасторай... Сустракаюцца і відавочныя «спасылкі», напрыклад, балерыны на пуантах ці медныя духавыя ў руках анёлаў. Акрамя гэтага, уважлівы, а дакладней інфармаваны, глядач знойдзе і аўтабіяграфічныя згадкі. Экспазіцыя пачыналася з, калі так можна сказаць, аўтапартрэта — рукі з пэндзлем, а завяршалася выявай рук за фартэп'янай клавіятурай. Як можна зразумець, бацькоўскіх рук.

У ліку таго, што адразу кідаецца ў вочы, — змешванне жанраў і відаў мастацтва. Але даследаванне прыгажосці сучаснага чалавека, погляд на яго як на частку вялікага механізма — галоўнае ў жывапісе Уладзіміра Кандрусевіча. Аголенае (але не толькі) цела стала для аўтара моцным выразным сродкам для паказу многіх праблем сучаснасці, якая больш за ўсё хвалюе жывапісца. Пры гэтым прадстаўленая натура не мае сексуальнага падтэксту — акцэнт на гумарыстычным, гульнявым.

Ледзь не на кожным палатне Уладзімір Кандрусевіч іншасказальна перадае захапленне чалавека, які займае звышздольнасці. Дарэчы, «Гармонія» (2021) — своеасаблівае мадэль сусвету — перададзена праз барацьбу ў кухоннай ракавіне, што зацягвае ў неймаверны вір. Побач з рознымі механізмамі на карцінах жыццё выглядае яшчэ болей крохкім, і такому ўспрымання, між іншым, паспрыялі вершы Паўла Міхалькевіча, змешчаныя побач з карцінамі.

Некалі аўтар згадваў, што сёння сутнасць айчыннага мастацтва — вызваліцца ад комплексаў і ад адчування правінцыяльнасці, знайсці тое, чым беларускія творцы цікавыя свету — без стаўкі на нацыянальны кантэкст. Творчасць мастака, дзякуючы пэўным спасылкам (пейзажам Мінска, напрыклад), дэманструе, што гэта магчыма. На жаль, пазнаёміцца са змястоўным праектам «Opus Magnum. Initium» можна было на працягу толькі аднаго тыдня. Спадзяёмся на тое, што ў далейшым тэрмін дзеяння выставак у «АРТ Фабрыцы» ўсё ж павялічыцца. Пра іх карысць для ўсіх і гаварыць не варта.

Віцебск і кветкі

Болей — амаль месяц — доўжыўся праект «Фелікс Гумен. Класіка і эксперыменты». Да 80-годдзя майстра акварэлі ў Мастацкім музеі, у калекцыі якога захоўваецца 317 акварэлей творцы (з іх 300 майстар падарыў у 2014 годзе). Зараз вырашылі прадставіць больш за 70 твораў мастака і яго вучняў. Большая частка дэманстравалася ўпершыню ў раздзелах «Казачны Віцебск Гумена», «Кветкі, плады і іншае», «Дыялог з прыродай», «Прастора эксперымента».

Фелікс Гумен лічыцца выдатным акварэлістам, лідарам унікальнага феномена віцебскай акварэльнай школы другой паловы XX стагоддзя. Мастацтвазнаўцы адзначаюць: дзякуючы свайму таленту і творчай апантанасці, Фелікс Гумен узняў статус акварэлі з інтымнай прыкладной тэхнікі да класічных жанраў, такіх як жывапісная станковая карціна, зрабіўшы графічны твор самакаштоўным.

Паказаць, што віцебскі мастак з'яўляецца прароджаным каларыстам, было мэтай выстаўкі ў Мастацкім. Стыль творцы ярка індывідуальны: работы напоўнены любоўю да жыцця, навакольнага свету, прыроды краю — Віцебшчыны. Штодзённым рэчы і пейзажным матывам гарадоў ды вёсак намаганнямі мастака пераўтварыліся ў сімвалы часу: «Вясна ў старым Віцебску» (1980), «Наваполацк. Дзіцячы садок. Зіма» (1975), «Зіма ў Віцебск» (2009), «Пасёлак Лужасна. Пушысты снег» (2009), «Полацк зімой» (2008), «Зімовае сонца» (1981) — у кожнай з найлепшых пейзажных работ творцы прасочваюцца адметныя рысы мясцовасці, погляд сучасніка на гісторыю і апошнія змены ў ладзе яе існавання.

У акварэлях мастака гарманічна суіснуюць звыклія рэчы і з'явы: дрэвы, травы, нябёсы, кветкі, садавіна, прадметы хатняга ўжытку і, як ужо згадвалася, гарадская і вясковая архітэктура. Адзін з любімых жанраў майстра — нацюрморт, аднак матэрыяльны свет для яго не важны, бо цікавасць выклікае пляма, кантраст, экспрэсія колераў, форм і ліній. Фелікс Гумен нічога не прыдумляе: маляўніча ўсё, што пад рукой, нават звычайныя слоікі і бутэлькі. Але сапраўднае захапленне акварэліста — кветкі ў вазе. «Маё мастацтва вельмі аптымістычнае, няма сумных рэчаў. Таму што дзяцінства было добрае», — падкрэслівае творца. Яркая характарыстыка пошукаў — у нечым найўняе, простая кампазіцыя і акцэнт на вобразе, яго схаваных сімвалах, шматзначнасці і, натуральна, колеравым пачатку. Такім чынам, многія карціны мастака складаны апісаць, даць ім характарыстыку, растлумачыць кожны знак, лінію, пераход. У гледача, асабліва незнаёмага з карцінамі Фелікса Гумена, на выстаўцы «Класіка і эксперыменты» была, па вялікім рахунку, толькі адна магчымасць — адчуць радасць і, часам здавалася, боль апавядальніка і потым, мажліва, палюбіць яго акварэлі.

Другая частка выстаўкі — даніна павагі, своеасаблівы амаж майстру ад вучняў, якія сталі вядомымі акварэлістамі: Валянціны Напрэенка-Ляховіч (Віцебск), Мікалая Аўчыннікава (Маладзечна), Фёдара Кісялёва (Магілёў), Міхаіла Міронава, Уладзіміра Рынкевіча, Міхаіла Свістунова, Алены Сеслікавай, Мікалая Мішчанкі (Мінск). Дванаццаць гадоў майстар вучыў моладзь мастацка-графічнага факультэта Віцебскага педагагічнага ўніверсітэта разнастайнасці прыёмаў акварэлі. Больш за сорок яго вучняў і паслядоўнікаў сталі сябрамі Беларускага саюза мастакоў. Як настаўнік Фелікс Гумен ніколі не прымушаў падапечных ісці тым жа шляхам, што і ён, яго папярэднікі ці карыфеі жанру. Гэта і назіраецца

Фелікс Гумен «Вясна ў старым Віцебску». 1980 г.

ў прадстаўленых работах творцаў: экспрэсіўным пейзажы «Ліпенскі захад» (1990) Міхаіла Міронава, пачуццёвым нацюрморце «Півоні» (2009) Алены Сеслікавай, напаўкасмичнай акварэлі «Вечаровае» (1995) Уладзіміра Рынкевіча...

Яўгенія ШЫЦЬКА

Крыніца канцэнтрацыі, выток кантэкстаў

Як паказвае практыка, мастацтва можа вырасці абсалютна з розных крыніц. І хаця існуюць універсальныя — пачуццё, месца, час, — найгалоўнейшая прыгажосць у тым, што іх раскрыццё ў творы цалкам залежыць ад аўтарскай опыты. У мастацтва мноства крыніц, але іх усё адно значна менш, чым мастакоў.

«Месцы сілы»

Каштоўна назіраць за тым, як адна і тая ж крыніца жывіць творчае ўспрымання і творчую рэалізацыю розных людзей. Адна з такіх магчымасцей — экспазіцыя «Genius loci. Genius lost / Геній месца. Геній згубленасці» ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, якая працягне работу да 1 жніўня.

Гэты мастацкі праект — вынікі арт-пленэру для фатографіаў у мястэчку Каптаруны. «Шукаючы ці выдумляючы свае «месцы сілы» ў «беларускай Шамбале», як

Яўген Атцецкі «Уцёкі».

яшчэ называюць той край, фатографы намагаліся згубіцца ў незнаёмым ландшафце і адкрыць яго і сябе нанова.

Але «геній месца» аказаўся каварным. Ландшафт пачаў зацягваць, адкрывацца і адштурхоўваць. Ён прымушаў узірацца ў далягляд і шукаць новыя кропкі ўваходу. Ён не адпускаў. Каптаруны як месца збятэжанаці, згубленасці і спасціжэння сябе пачалі «разрастацца» і ўзнікаць у новых мясцінах, краявідах, гарадах — не толькі беларускіх. Каптаруны пераўтварыліся ў персанальны выклік, на які мусіш адказаць у пэўны момант часу. Адлюстраваць сябе на сятчатцы вока свету», — адзначае ў анатацыі да выстаўкі крытык Дар'я Амяльковіч.

Прырода ў супрацоўніцтве з ідэяй

Праект прадстаўляе творы адзінаццаці фатографіаў — адзінаццаць адрозных асабістых поглядаў, прызм. Тое, як рэчаіснасць пераўтвараецца ў творчасці фотамастака, яшчэ цікавей. Бо інструменты наўпрост звязаны з дакладнай перадачай выявы. Яго спосаб змяняць рэчаіснасць у сваім творы — пошук ракурсу, мантаж, канцэпцыя. Экспазіцыя насамрэч наскрозь канцэптуальная, тут няма месца простама пейзажнаму здымку або звычайнай побытавай фатаграфіі. Яны ў любым выпадку ўбудовуюцца ў канцэптуальную канву, і сам навакольны свет становіцца элементам мастацкай рэчаіснасці, інструментам у руках і ў вачах мастака.

Сяргей Лескець. Праект пазначаны так: «lumen print; сонца,

дажджавая вада, сокі раслін». На здымках пад шклом сабра на цэлая галерэя выяў, якую хочацца назваць гербарыем у негатыве. Плаўныя выгіны сцяблін, форма лісця, дробныя элементы кветцені. Кадры, на якіх быццам зафіксавана душа расліны ў момант, калі яна вырываецца з зялёнага цела, фотасінтэз святла. Кожная з выяў — маленькая, ледзь заўважная частка, мінімальны дакумент існавання месца сілы. Здаецца, што яно асабліва ўплывае не толькі на людзей.

Праект Дзіны Даніловіч мае назву «Жывое [Уяўнае] Жывое». Экспазіцыя складаецца з чорна-белых здымкаў, якія прыводзяць адны і тыя ж выявы месца — як самадастатковы пейзаж і як фон для чалавечага партрэта. Герой і яго атачэнне —

раўнапраўныя часткі характару месца. У прысутнасці чалавека ландшафт выяўляецца больш яскрава, а для чалавека прырода стварае патрэбны кантэкст, што дазваляе больш чыста і ясна выявіць сябе ў вобразе. Вольга Рыбчынская ў прадмове да экспазіцыі адзначае, што, калі чалавек выходзіць з кадра, застаецца адчуванне страты. Здаецца, што ў творах Дзіны Даніловіч найбольш яскрава раскрываецца агульная эмацыянальная канцэпцыя ўсяго выставачнага праекта. Геній месца, геній згубленасці — растварыцца, згубіцца ў месцы, каб перазнайсці сябе ў ім. У фотаздымках Дзіны Даніловіч быццам не зафіксаваны момант растварэння, але па двух зыходных кропках можна адчуць працэс, убачыць, як герой знікае і зноў з'яўляецца ў месцы.

Яшчэ адзін са спосабаў праламлення прыроды, чыстай рэчаіснасці ў аб'ектыве фотаапарата прадэманстраваў праект Сержука Мядзведзева «Аб прыродзе рэчаў». Гэта амаль наратыўная гісторыя пра «вяртанне» рукатворнага ў нерукатворнае, пра спляценне чалавечага свету з прыродай, пра пошук агульных рыс і адначасовае падкрэсліванне адрознасці ў двух пластах нашай рэальнасці. Звычайная чалавечая расчоска, забытая ў доўгіх зялёных травах. Свечка на папільшчы вогнішча. Люстэрка ў выбаіне, дзе была лужына. Фотапраект літаральна складаецца з візуалізацыі простых метафар, якія на словах гучалі б занадта

Сяргук Мядзведзеў. Фатаграфія з праекта «Аб прыродзе рэчаў».

Дзіна Даніловіч. Фрагмент экспазіцыі «Жывое [Уяўнае] Жывое».

банальна і састарэла, але ў такім афармленні выклікаюць толькі захапленне.

Вольга Хяхлова апрацоўвае іншую распаўсюджаную метафару ў сваіх творах. Фатаграфія — кансервацыя моманту, таму, каб заключыць момант у яшчэ больш стэрыльны і герметычны кантэйнер, яна пакрывае выявы эпаксіднай смалой.

У пэўны момант звяртаеш увагу, што кантэкст слоў моцна прывязаны да некаторых праектаў, прадстаўленых на выстаўцы.

Дзе гучыць слова

Адзін з твораў пераўтварае словы ў значны элемент свайго мастацкай рэчаіснасці. Інсталіцыя Андрэя Дубініна мае назву «Тут нейкае балота», а ў апісанні твора пералічаны сінонімы да слова «балота». На экране з выявай лесу і балота з'яўляюцца словы, якія стэрэатыпна характарызуюць беларускі характар: гасціннасць, памяркоўнасць, стрыманасць і гэтак далей. Голас агучвае слова і пералічае сінонімы да яго. Паводле апісання, гэты праект — спроба адчуць бар'ер, адлегласць, якія слова ставіць паміж з'явай і значэннем у канкрэтным кантэксце. Гэта даследаванне аб тым, як людзі хаваюцца ў самавызначэнні і вызначаюць сябе, хаваючыся.

На выстаўцы ёсць дзе схавацца не толькі метафарычна, але і рэальна. І гэта выпадак, калі падыход да экспанавання твора падкрэслівае яго значэнне. Цыкл выяў Яўгена Атцецкага мае назву «Уцёкі». Яны схаваны за чорнымі штормамі, змешчаны на экранах. У розных прыродных ландшафтах стаяць яркія белыя лайтбоксы, якія хочацца ўспрыняць як метафару пэўнага партала. Праект пабудаваны на візуальнай гульні з прасторай: сам твор у выставачнай зале ўспрымаецца як партал, які запрашае ўнутр выявы, але і ў творы ёсць намёк на магчымасць пераходу. Праз метафару партала мастак аб'ядноўвае прастору рэчаіснасці з прасторай твора.

Экспазіцыя Ігара Саўчанкі мае назву «Хімеры Паюсава» і аб'ядноўвае здымкі, якія выглядаюць падабранымі абсалютна выпадкова, сярод іх ёсць і пейзажы, і аб'ектныя карціны. Але аўтар дадае тэкст і пераўтварае набор выпадковасцей у візуальна-тэкставы наратыў. Гэтая гісторыя зроблена не столькі мастацка-метафарычнай мовай, колькі ў жанры мак'юментары.

Фотамастачка Аксана Венімінава наўпрост называе сваю частку экспазіцыі «Раптоўныя

рэальнасці» і збірае ў роўны шэраг розныя выпадковыя кадры. Гэта цёплыя аскепкі чужых штодзённых жыццяў: бялізна, што вісіць на вуліцы, рэчы на падаконні, знятыя з вуліцы, цені, якія кладуцца на будынак у залатую гадзіну, віды мястэчка. Фотаздымкі раздрукаваны зусім маленькімі, таму, выстаўленыя шэрагам на сцяне, яны выглядаюць як фотаплёнка або «галерэя» на тэлефоне. Кавалачкі прыгажосці зліваюцца ў адну доўгую і стракатую карціну жыцця. Каб вылучыць асобныя элементы на ёй, трэба прыглядацца да кожнага кадра.

Творчыя працэсы ў дынаміцы

Акрамя фотаздымкаў, на выстаўцы ёсць і некалькі відэаінсталіцый. «Тактыка ўхілення» Вольгі Кірылавай уключае ў навуковую дакументалку кадры са сваімі персанажамі. Тыя ж героі дзейнічаюць у міні-фільмах, прадстаўленых на невялікіх планшэтах у зале.

Андрэй Дубінін «Тут нейкае балота».

«Вяртанне Ліліт. Зімовае Сонцастаянне» Жанны Гладко — антрапацэнтрычная метафара перараджэння, зацыкленая гісторыя пра дзяўчыну і мора.

Абодва відэапраекты шматслойныя і метафарычныя, хутчэй перформансныя, чым сюжэтныя. Яны дапаўняюць адчуванне творчай напружанасці, дадатковага слоя рэчаіснасці, якім прасякнута ўся экспазіцыя арт-праекта.

«Каптарунскія хронікі», зманціраваныя Аляксеем Яршэвічам з фотаздымкаў Дзіны Даніловіч і Вольгі Кірылавай, — частка, якая павінна была з'явіцца ў падобнай экспазіцыі, паказвае дэталі пленэра, аўтараў падчас працы і камунікацыі, адкрывае ўнутраны, вываратны бок творчага працэсу.

Каптаруны — месца незвычайнае. Арт-вёска прыцягвае ўвагу многіх творцаў, акумулюе і раскрывае крэатыўнасць, дапамагае сканцэнтравана на назапашаных ідэях і сфармуляваць новыя. Мастацкі досвед, атрыманы на пленэры, некаторыя аўтары вынеслі далёка за межы Каптарунаў. Геній месца суправаджае мастакоў у пошуку ідэй, геній згубленасці — у спробах канцэнтрацыі на іх.

Дар'я СМІРНОВА

Рэальныя здані, прывідныя людзі...

Вялікі тэатр Беларусі закрыў свой 88-ы сезон доўгачаканай прэм'ерай — новай версіяй оперы Уладзіміра Солтана «Дзікае паляванне караля Стаха», якая ўжо стала нацыянальнай музычнай класікай. Нагадаем, што ўпершыню гэтая опера была пастаўлена ў 1989 годзе, а ў наступным вылучана на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Беларусі, лаўрэатам якой сталі кампазітар, пастаноўшчыкі і выканаўцы галоўных роляў. На сцэне першая пастаноўка пратрымалася 22 сезоны — больш чым які-небудзь іншы беларускі твор.

Несумненна, праз пэўны час да гэтай оперы, як айчыннай класікі жанру, звернуцца новыя пастаноўшчыкі, і кожнае пакаленне будзе па-новаму ўсведамляць і ўспрымаць гэты музычна-сцэнічны твор, шукаючы цікавыя звесткі пра яго нараджэнне. А ў нас жа сёння ёсць магчымасць пачуць пра гэта з першых вуснаў — ад тых творчых асоб, якія больш за 30 гадоў таму стаялі каля вытокаў яго стварэння. Таму тэатр, акрамя традыцыйнай прэс-канферэнцыі, зладзіў сустрэчу журналістаў і асабліва дапытлівых глядачоў з тымі членамі першай пастановачнай групы і выканаўцамі, якія да сённяшняга дня знаходзяцца ў творчай абойме.

На жаль, і кампазітар, і лібрэтыст, без якіх наогул не было б гэтай оперы, ужо шмат гадоў як пайшлі з жыцця, але аб пачатку іх сумеснай работы вельмі цікава і дэталёва расказвае першы выканаўца партыі Беларэцкага заслужаны артыст Беларусі Віктар Скарабагатаў, які сёння з'яўляецца мастацкім кіраўніком «Беларускай капэлы». Па яго словах, у той час Уладзімір Солтан задумаў напісаць сімфанічную паэму паводле «Дзікага палявання караля Стаха» і нават паказаў яму два гатовыя фрагменты — тэму вальса і тэму палявання.

— Дык гэты музычны матэрыял вельмі прыдатны для оперы! — усклікнуў Скарабагатаў.

— А хіба ў нас ёсць лібрэтысты, каб ствараць оперу? — парыраваў Солтан.

— Знойдзем.

І Скарабагатаў звярнуўся да пісьменніцы Святланы Клімковіч, якая на той час была рэдактарам бюлетэня «Тэатральны Мінск», ведаючы, што яна піша п'есы для тэатра і наогул добра разбіраецца ў тэатральных справах. Але ж для стварэння оперы неабходны музычны кіраўнік, і творцы-энтузіясты скіравалі свой погляд на аўтарытэтнага дырыжора і музычнага педагога народнага артыста СССР Яраслава Вашчака. Солтан паказаў яму свае музычныя фрагменты, Клімковіч — фрагменты лібрэта. Па словах Скарабагатава, адчувалася, што Вашчак зацікавіўся гэтай тэмай, але сказаў, што спачатку павінен перачытаць Караткевіча. Праз тры дні ўсе сабраліся на кватэры ў Яраслава Антонавіча, і ён урачыста абвясціў: сюжэт, бясспрэчна, оперны, і музычныя фрагменты, паказаныя Солтанам, адпавядаюць літаратурным вобразам першакрыніцы — значыць, будзем працаваць. У працэсе работы яны па слядах Караткевіча аб'ездзілі ўсю Беларусь, каб на свае вочы пабачыць і разваліны старажытных замкаў, і рэшткі былых шляхецкіх палацаў.

Менш чым за год опера была гатова, але Яраслаў Вашчак не дажыў да яе прэм'еры два месяцы (ён узяўся за работу ўжо будучы невылечна хворым). Выпускаў і ў далейшым вёў спектакль іншы, не менш аўтарытэтны дырыжор — народны артыст Беларусі Аляксандр Анісімаў. А рэжысёрам-пастаноўшчыкам стаў Вячаслаў Цюпа — авангардыст і эксперыментатар, які на той час з'яўляўся галоўным рэжысёрам беларускай оперы, а да гэтага быў галоўным рэжысёрам Тэатра музкамеды, дзе паставіў шэраг нашумелых спектакляў, за адзін з якіх атрымаў Прэмію Ленінскага камсамола Беларусі. У пастаноўцы Цюпы оперны спектакль тады набыў рысы гістарычна-містычнага трылера. Забягаючы наперад, адзначым,

што і ў новай пастаноўцы яны прысутнічаюць, і гэта адпавядае духу літаратурнай першакрыніцы.

Як вядома, Караткевіч першы з беларускіх пісьменнікаў, які звярнуўся да жанру гістарычнага дэтэктыва. І ў апавесці «Дзікае паляванне караля Стаха» выразна адчуваецца жанраўтваральная адметнасць дэтэктыва — наяўнасць таямніцы або загадкі. Загадка ў творы некалькі, а галоўная таямніца звязана з вобразам дзікага палявання. Ёсць у апавесці і характэрныя для дэтэктыва персанажы: ахвяра, следчы і злачынца. І, па законах гэтага жанру, усе загадкі і таямніцы паступова высвятляюцца, а ў канцы раскрытаецца і злачынца, які напачатку нават не ўваходзіў у кола падазронах.

Але ў адрозненне ад чыстага дэтэктыву Караткевіч прывязвае дзеянне да канкрэтнай гістарычнай эпохі («*надыходзілі да канца праклятыя васьмідзесятыя гады*»), а далей па тэксце высвятляецца

якая гучыць у суправаджэнні аркестра; маналог Беларэцкага, які раскрывае гэтага персанажа з іншага боку, больш набліжанага да Караткевіча; арыя Свеціловіча, якая найбольш глыбока перадае яго ўнутраны свет і таксама больш набліжана да Караткевіча. А арыя Яноўскай, якая была візіткай першай пастаноўкі і часта выконвалася ў канцэртах, прагучыць у зусім іншым варыянце — гэта не столькі арыя, колькі разгорнуты маналог з рознымі раздзеламі. Акрамя гэтага, прадстаўлена яшчэ некалькі невядомых фрагментаў у першай і другой дзеях».

У гэтым творы выяўляецца арганічнае перапляценне самых разнастайных плыняў: драматычных і дэтэктыўных, рамантычных і містыка-сімвалісцкіх, псіхалагічных і сацыяльных, побытавых і этнаграфічных. Таму музычная мова оперы вызначаецца полістылістыкай, дзе ёсць і фальклор у арыгінальнай трактоўцы, і стылізацыя, і традыцыі «вялікай оперы».

Фота Mixaina Несцерава.

У цэнтры — пан Дубатоўк (Дзмітрый Шабеця).

дата — 1888 год і нават месяц — кастрычнік, калі герой апавесці завяршаў сваю этнаграфічную экспедыцыю па Беларускім Палессі). І што самае важнае — пісьменнік раскрывае сацыяльныя супярэчнасці беларускага грамадства таго часу і паказвае яго нацыянальную, культурную і гістарычную адметнасць. Таму перад стваральнікамі спектакля стаяла вельмі складаная задача: каб за дэтэктыўнымі хітрасплетнямі сюжэта выразна праглядаліся адзначаныя моманты. Па вялікім рахунку, ім гэта ўдалося.

Рэжысёр новай пастаноўкі Ганна Маторная, прыступаючы да работы, адзначала: «Рысы гатычнага рамана, містычнай, гістарычнай і рамантычнай драмы — уся гэта непаўторная атмасфера існуе і ў апавесці Караткевіча, і ў лібрэта Святланы Клімковіч і, зразумела, ажывае ў музыцы Солтана. Можна быць мноства інтэрпрэтацый і варыяцый усаблення ідэй гэтага твора. У аснову нашай пастаноўкі пакладзены прыём гістарычнай рэканструкцыі. Мы перш за ўсё будзем гаварыць аб непаўторнай атмасферы Беларусі і пастараемся паказаць тое, што адрознівае нас ад іншых. І каб іншыя, паглядзеўшы наш спектакль, гэта адчулі».

А непасрэдна перад прэм'ерай дырыжор-пастаноўшчык Андрэй Іваноў адзначаў, што партытура гэтай оперы мае няпростую гісторыю. «У нашай пастаноўцы будзе гучаць больш поўныя варыянты музыкі Уладзіміра Солтана. Як аказалася, першая арыгінальная партытура была згублена і аднаўлялася па аркестравых партыях. Гэта работа ажыццяўлялася ў сціслыя тэрміны, і многія фрагменты так і не былі адноўлены. Прыступаючы да работы, мы з рэжысёрам імкнуліся раскрыць купюры, а таксама знайсці ўсе рукапісныя матэрыялы кампазітара да гэтай оперы. У архівах Валянціны Солтан намі былі знойдзены чатыры арыя, датаваныя 1987 годам, якія не ўвайшлі ў першую пастаноўку. Улічваючы іх мастацкую каштоўнасць, мы палічылі магчымым і патрэбным выкарыстаць іх у новай пастаноўцы. Гэта песня Рыгора,

Адзначым, што опера — жанр умоўны, таму ў ёй немагчыма адлюстравач усе перыпетыі літаратурнай першакрыніцы. Лібрэтыст свядома як бы спрашчае сюжэт, але пры гэтым надае асобным сцэнам і спектаклю ў цэлым выразную нагляднасць. Так, у першай дзеі вялікай сэнсавай нагруккай і яркай відовішчнасцю выдзяляецца сцэна балю мясцовай шляхты ў гонар паўналецца Надзеі Яноўскай. І цэнтральным персанажам на ім выступае не юная гаспадыня Балотных Ялін, а яе сваяк і апякун — пан-айцец Грынь Дубатоўк, фігура надзвычай каларытная, надзеленая такой жа надзвычайнай характарнасцю. Ён дорыць сваёй падапечнай рытэтыкі кілім: «Трымай, доня. Дзедаўскі яшчэ. Пакладзеш у спальні. У цябе там дзьме, а ногі ва ўсіх Яноўскіх былі нямоцныя», прылюдна падкрэсліваючы яе нямогласць. (Рэжысёр чамусьці каштоўны выраб ручной работы замяніла трывіяльнай мядзведжай шкурай.) Дарыць ён Надзеі і старажытны шляхецкі ўбор — «сапраўдны, не якая-небудзь падробка», ведаючы, што ў ім дзяўчына будзе выглядаць нязграбна. А ў завяршэнне прыслужнікі Дубатоўка выносяць «самы каштоўны падарунак» — партрэт Рамана Старога, віноўніка радовага праклёну, які смяротнай пагрозай навіс над безабароннай дзяўчынай.

Сцэна балю раскрывае не толькі матывы паводзін Дубатоўка і яго прыслужніка Алеся Вароны, які сватаўся да Яноўскай і атрымаў адмову, але і дэманструе карыкатурны вобраз правінцыйнай шляхты, якая без асаблівых на тое матываў нібыта таксама збірае хмары над галавой беднай дзяўчыны. Гэта асабліва яскрава працягваецца ў пастаноўцы танцаў, калі пары суцэльнай масай як бы насоўваюцца на яе, заціскаючы ў кальцо... У гэтай сцэне гучыць і кракавяк, і мазурка, і паланэз — цэлая танцавальная сюіта, але ўсё эмацыянальна перакрывае вальс Надзеі — адна з галоўных тэм оперы.

Не ставячы пад сумненне мастацкія вартасці сцэны балю, усё ж трэба адзначыць, што ў ёй назіраецца зрушэнне сэнсавых

акцэнтаў, якія падкрэсліваў Караткевіч у адпаведным раздзеле, а менавіта — вымарачнасць беларускай шляхты, залаты век якой адышоў у гісторыю: «У той час якраз надыходзіў да канца доўгі і балючы працэс вымірання нашай шляхты. Гэта смерць, гэта гнаенне ажывае цягнулася доўга, амаль два стагоддзі... Гэта было паміранне байбакоў, якія занурліліся ў сваноры, паміранне жабракоў, продкі якіх былі адмечаны ў Гарадзельскім прывілеі...»

У другой дзеі найбольш яркай з'яўляецца сцэна халастой вечарыні ў доме Дубатоўка, куды быў наўмысна запрошаны Беларэцкі. Лібрэтыст перанесла яе ў фінал, хоць у Караткевіча яна размешчана ў першай палове апавесці. Такая драматургічная трансфармацыя выклікала спецыфікай сцэнічнага дзеяння: у час вечарыні Дубатоўк, будучы ўпэўненым, што Беларэцкаму ўжо не вырвацца з яго лап, зрывае з сябе ўсе маскі, што вельмі яскрава працягваецца ў апошняй арыі гэтага персанажа. Такім чынам адбываецца генеральная кульмінацыя, пасля якой хутка наступае развязка.

І ў першай, і ў другой дзеях вельмі ўражваюць аркестравыя карціны дзікага палявання, якія падмацоўваюцца сродкамі сцэнаграфіі і відэакантэнтам, што стварае зрокавую ілюзію шалёнай скачкі. Пры гэтым асаблівае ўражанне ствараюць рухомыя скульптуры вершнікаў на дрыганах, якія нібыта ляцяць у паветры.

Разгорнутыя народныя сцэны, прадстаўленыя ў другой дзеі, напоўнены шчымлівымі харавамі партыямі, прасякнутымі народнымі інтанацыямі і арыгінальнымі мелодыямі. Цікава, што хормайстар-пастаноўшчык народнага артыста Беларусі Ніна Ламановіч была хормайстрам і першай пастаноўкі гэтай оперы. І калі тады хор гучаў за кулісамі, то цяпер яго жаночая частка выведзена на сцэну для ўдзелу ў народных абрадах і жанравых замалёўках. Незразумела толькі, чаму народныя сцэны паказаны ў час зімы, калі ў Караткевіча на працягу ўсёй апавесці апісваюцца восеньскія пейзажы. Відаць, рэжысёру падабаюцца каляндныя абрады і звязаныя з імі розныя спосабы варажбы, якія паказваюцца са сцэны. Але адзначым, што і восеньскі каляндарна-абрадавы цыкл не такі ўжо бедны.

Асобна хочацца адзначыць сцэнаграфічнае вырашэнне спектакля, ажыццёўленае мастаком Андрэем Меранковым, якое візуальна перадае палацавыя і прасторавыя вобразы, апісаныя ў апавесці. У архітэктурных фрагментах угадваюцца і бельведэр, і бакавыя вежы, а ва ўнутраных памяшканнях прыцягвае позірк багатая бібліятэка, з якой звязаны перыпетыі апавесці, і галерэя фамільных партрэтаў. Кулісы аформлены ў выглядзе слупкоў паясоў, матывы якіх выкарыстоўваюцца і ва ўбранні інтэр'еру. У вонкавым афармленні пазнаецца чыгунная агароджа тонкай работы і ажурны ўзвыяны вароты. І як ілюстрацыі да кнігі выглядаюць высачэзныя яліны старога парку.

Мастак па касцюмах Таццяна Лісавенка імкнулася да гістарычнай рэканструкцыі. Напрыклад, святая паўналецца Яноўскай выглядала як баль-маскарад гасцей, апараных у старадаўнія шляхецкія строі. А ў народных сцэнах артысты былі апарануты не ў стылізаваныя касцюмы, а ў максімальна набліжаныя да сапраўдных народных. Пры гэтым мастачка выкарыстоўвала фрагменты арнаментаў са старажытных беларускіх ікон, у прыватнасці — з іконы Святой Параскевы.

І ў заключэнне некалькі слоў пра артыстаў. На ўсе галоўныя ролі назначана па чатыры выканаўцы, на ролі другога плана — па тры-чатыры, так што пералік іх быў бы вельмі вялікі. Новая пастаноўка ўбачыла свет рампы тры разы — на здачы і двух прэм'ерных паказах. Так што далёка не ўсе выканаўцы мелі магчымасць выйсці на сцэну ў канцы сезона. Але наступны сезон будзе адкрывацца гэтай операй, і для многіх з выканаўцаў ён стане прэм'ерным.

Зоя МАТУСЕВІЧ

Засушлівы сезон

У Новым драматычным тэатры 1 і 2 ліпеня прайшлі прэм'ерныя паказы спектакля «Хамсін» рэжысёра Сяргея Кулікоўскага. Пастаноўка, заяўленая як «яўрэйская рапсодыя», сутнасна ўяўляе сабой трагікамедыю, прыпраўленую своеасаблівым нацыянальным каларытам. Аўтар літаратурнай асновы — Таццяна Жданава, даўняя партнёрка тэатральнай установы, актрыса і драматург, чые творы ставіліся на розных пляцоўках. П'еса «Хамсін», па яе словах, — персанальны дэбют у «дарослым» тэатры.

Першая «спроба пагаварыць з глядачом больш сур'ёзна», як сама драматург апісвае новую работу, абярнулася відавочнай удачай. Прынамсі, мяркуючы па жывой рэакцыі прысутных на відовішчы глядачоў, гэта быў адназначны фурор. Зусім без недахопаў, аднак, не абышлося, але пра ўсё па парадку. Падзеі адбываюцца познім летам у Ізраілі сярэдзіны мінулага стагоддзя. У тую пару, калі на Блізкім Усходзе пануе хамсін — знішчальны афрыканскі вецер, які нясе за сабой пылавую буру і страшэнную спеку.

Нягледзячы на ўсю бязлітаснасць, хамсін з'яўляецца звычайнай і, што самае ўражлівае, сезоннай прыкметай мясцовага клімату. Штогод напрыканцы лета пясок з пустыні Паўночнай Афрыкі засцілае сабой увесь рэгіён, перашкаджаючы яго насельнікам дыхаць. Сухавей руйнуе сельскую гаспадарку, а часам перарастае ў сапраўднае прыроднае бедства. З гэтай прычыны з'ява цвёрда замацавалася ў фальклору шматлікіх блізкаўсходніх народаў і нярэдка фігуруе ў творах мастацтва, народжаных гарачай зямлёю.

Датычыцца гэта таксама і Ізраіля, дзе больш-менш рэгулярна выходзяць фільмы, публікуюцца вершы і выконваюцца песні з такой назвай. Інакш кажучы, арабскае слова «хамсін» для ізраільцяніна не пусты гук, а вялікая вобразная сістэма і разам з тым цэлы стос успамінаў. У рэшце рэшт гэта рэальнасць жыцця для некалькіх пакаленняў ізраільскіх жыхароў. А вось для сярэдняга беларускага слыху такое запавяданне будзе нязвыклым і многім нічога не скажа. Адно толькі гукавы склад прываблівае сваёй арганічнай ямбічнасцю.

Таму вельмі прыемна і, галоўнае, цікава бачыць у афішы беларускіх тэатраў гэткую небеларускую лексіку. Інтрыгоўнае слова заўсёды было і, пэўна, назаўсёды застаецца для большасці носьбітаў мовы экзатызмам, бо апісвае з'явы, магчымыя толькі ў канкрэтнай частцы свету. Якім жа чынам незвычайны кліматычны феномен паказаны на сцэне? Як гэты моцны вобраз выкарыстоўваецца для падмацавання агульнай ідэі новай пастаноўкі? Шчыра кажучы, без належных у такой сітуацыі старання і вынаходлівасці.

Падумаўце самі, хамсін тут фігуруе выключна як фон для апаведу, але сапраўднай дэкарацыяй так і не становіцца. Жорсткі і бескампрамісны прыродны катаклізм, што трымае ў заложніках цэлыя краіны, нібыта павінен быў адбіцца на сцэнаграфіі, ён

Галоўны герой Манфрэд (Алег Радкевіч) з дачкой Кларай (Марыя Барэйка).

Але ж звесці настолькі вобразна багатую з'яву да двух вентылятараў...

Канешне, неабавязкова — а ў межах такой «камернай» пастаноўкі нават і шкодна — выкарыстоўваць дарагія дэкарацыі і спецэфекты, але ніхто і не просіць. Мінімалістычны падыход, які абрала мастак-пастаноўшчык Святлана Макаранка, цалкам мае месца быць: ды сёння ў такім рэчышчы афармляецца большасць спектакляў! Тым не менш, адносна бясконцага мастацкага патэнцыялу з'явы-першапрычыны знойдзенае візуальнае рашэнне можна лічыць проста скупым. Акрамя таго, праслаўленыя вентылятары ніяк не прыхаваны, хаця, верагодна, варта было б.

Аднак не сцэнаграфіяй адзінай жыве чалавек. Якім жа чынам хамсін уплечены ў аповед? На ўзроўні драматургіі ён выступае гэтакім трыгерам, спускавым механізмам для распаўсюджвання дыялогу. Вецер прыносіць з сабой душы бацькоў галоўнага героя, заможнага адзіночкі Манфрэда, і яны наведваюць яго ў снах. Начныя бацькоўскія візіты становяцца падставай для глыбокай самарэфлексіі пастаяльца прыватнага пансіёна ў Тэль-Авіве, абуджэння цікавасці да сябе і навакольных. Атачэнне ж, знаходзячыся пад уздзеяннем гарачых вятроў, таксама адкрываецца глядачам. Па ходзе дзеяння кожнаму з насельнікаў пансіёна будзе прапанавана магчымасць выказацца.

Атрымліваецца своеасаблівая групавая тэрапія, удзельнікамі якой становяцца і глядачы. Героі разважаюць аб сваім месцы на планеце, аб сэнсе жыцця, згадваюць найбольш драматычныя моманты біяграфіі, пераасэнсоўваюць стаўленне адзін да аднаго. За плячамі ў іх жудасныя падзеі Другой сусветнай вайны і Халакосту, страты і смерць, валацужніцтва і голад. Пры гэтым, нягледзячы на такое трагічнае і яўна траўматычнае мінулае, героі ўмудраюцца захоўваць здаровую самаіронію і падыходзяць да праблем з характэрнымі яўрэйскімі гумарам і лёгкасцю.

У гэтым сэнсе вельмі трапна падбраны падзаглавак «яўрэйская рапсодыя». Сапраўды, у жанравых адносінах пастаноўка вельмі нагадвае сваёй інтанацыяй аднайменную жартаўлівую песню першай паловы мінулага стагоддзя легендарнага выканаўцы Леаніда Уцёсава (Лазара Вайсбейна). Існуючыя запісы дадзенай кампазіцыі ўяўляюць сабой спалучэнне працятаных у характэрнай манеры анекдотаў з музычнымі перабіўкамі. Лагічна стасуецца гэта і з азначэннем рапсоды — музычны твор свабоднай формы з украпінамі народна-песеннага матэрыялу.

Вось так і ў «Хамсіне»: гулівыя песенныя і танцавальныя нумары чаргуюцца з сур'ёзнымі, часам страшнымі маналагамі, калі героі літаральна выварочваюць душу перад глядачамі. Сярод такіх, аднак, выдзяляюцца і некаторыя жыццесцвярджальныя. Напрыклад, мастак Кірцэль у выкананні Сяргея Шырочына ў пэўны момант выдае з авансцэны гарачую оду беспарадку і неахайнасці, якія ён супрацьпастаўляе нежывому рэгламенту нежывых устаноў. Між іншым, прамова знайшла моцны водгук у сэрцах глядачоў. Такі моцны, што нават

выклікала кароткатэрміновыя авацыі. Момант, трэба сказаць, сапраўды вельмі кранальны.

Дарэчы, аўтарамі сцвярджаецца, што некаторыя з рэплік узнаўляюць развагі народнай артысткі Беларусі Галіны Талкачовай, якая пайшла з жыцця летась. Гэткім чынам драматург Таццяна Жданава аддае даніну павагі знакамітай актрысе і сваёй прыяцельцы, ушаноўвае яе памяць. Нягледзячы на ўсю знаходлівасць і густоўна напісаныя фразы, аўтары, магчыма, занадта абапіраюцца на прыём маналогу. Лінія галоўнага героя Манфрэда, яго духоўныя пошукі вырашаюцца выключна з дапамогай прамаўлення кудысьці ў прастору (да глядача) шматслоўных рэплік.

Акрамя таго, акцёр Олег Радкевіч, які адразу і беспамылкова пазнаецца пасля першай жа рэплікі (на працягу доўгіх гадоў ён быў голасам тэлеканала АНТ), увесь спектакль іграе ў адным і тым жа эмацыянальным рэгістры, і гэта значны недахоп. Чаго ж акцёру дакладна не пазычаць, дык гэта выразнасці інтанацый. Найвышэйшы бал за найцудоўнейшае чытанне, спадар Олег! Увогуле, апошнія тычыцца ўсіх артыстаў. Галасы неверагоднай сілы і выразнасці, падмацаваныя добра наладжаным гукам (дзякуй адпаведным спецыялістам), літаральна ліюцца па радах, кладучыся бальзамам на душу.

Малады рабін Альберт (Эдуард Вайніловіч).

Немагчыма пакінуць без увагі і працу светлавікоў ды іх мастацкага кіраўніка — Уладзіслава Рыхтэра. Сэнсавыя акцэнтныя эпізоды ўдала падкрэсліваюцца каляровымі сафітамі. Часам гэта проста знаходка! Але месцамі, наадварот, мякка кажучы, дзіўнавата... Захапленне «сучаснага» тэатра (у шырокім сэнсе) неонава-дыскатэчнай каларыстыкай бянтэжыць. Са сцэны на сцэну вандруе непрыгожае чырвона-сіняе спалучэнне, прызванае «асучасніць», «амаладзіць», «амасаваць» спектаклі (нічога яно, канешне, не дае, акрамя болю ў вачах). Як бы там ні было, у цэлым светлавое рашэнне пастаноўкі трапляе ў цэль. Асабліва ўражвае момант, калі моцны пражэктар пачынае святліць цеплынёй непасрэдна на глядачоў...

Вось такім атрымалася заканчэнне 29-га сезона ў Новым драматычным тэатры. Гэта крыху незбалансаванае, дзе-нідзе неахайнае, але дастойнае, тым не менш, завяршэнне перадубілейнай праграмы. У трупы на чале з пастаноўшчыкам Сяргеем Кулікоўскім будзе яшчэ час удасканаліць асобныя моманты і адтачыць сваё майстэрства. Чакайце наступную прэм'еру ў верасні! А пакуль... спякотны ліпень, закрывае сезона, «Хамсін» — усё гэта разам як бы прадказвае хуткую тэатральную засуху.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ
Фота Аляксея Молчана

Паэт Зэйдэль (Валерый Глазкоў) з нявестай Крысцінай (Мілана Іванова).

літаральна просіцца атрымаць яскравую візуалізацыю. У выніку ж маем два бытавыя вентылятары, якія ў сваім стандартным рытме час ад часу раздзюмваюць кавалкі празрыстага флёру ды ў патрэбныя моманты — сцэнічны дым. Зразумейце правільна, гэта таксама выглядае дастаткова эфектна!

Простыя рэчы

«Хацеў бы, каб людзі больш любілі сябе...»

Прафесійная дзейнасць колішняга выпускніка факультэта міжнародных адносін БДУ, аўтара папулярных кніг прозы і літаратурных праектаў, лаўрэата літаратурных конкурсаў, даследчыка і культуролага Сяргея Календы палягае ў зусім іншым кірунку — ён робіць людзей прыгожымі, знаходзіць у іх тое найлепшае, што закладзена прыродай, і стварае на гэтым стылістычныя акцэнтны, прымушаючы сваіх кліентаў паверыць у сябе, падабацца сабе; навучае майстэрству цырульніка іншых... Як хобі стала прафесіяй — аб гэтым карэспандэнт «ЛіМа» пагутарыла з пісьменнікам.

Фота з уласнага архіва С. Календы.

— Зазвычай прычэсваць іншых людзей дзяўчынкі. Як вы сталі цікавіцца майстэрствам цырульніка?

— Ніколі не планаваў працаваць у цырульні. У дзяцінстве іграў на кларнеце, потым скончыў музычную школу, і трэба было чакаць два гады да навучання ў каледжы імя Глінкі. Але пакуль чакаў, жаданне займацца музыкай аслабла. Тым больш назіраў, як цікавыя таленавітыя музыканты зараблялі грошы ў пераходах — пачаў сумнявацца: а раптам і мне гэтак давядзецца? А мы ў двары былі панкамі: механічнай машынкай рабілі адзін аднаму іракезы. Маці і парайла, гаворыць: «Рукі ў цябе распрацаваныя, бо ты музыкант, ідзі, паспрабуй стрыгчы. Будзе рэальная магчымасць зарабіць...» Гэтая прафесія была папулярная нават у блакадным Ленінградзе. Таму знайшлі курсы, і пайшоў вучыцца ў салон: было дванаццаць дзяўчын, і я — адзіны хлопец, панк з доўгімі

валасамі... Хоць я пачуваўся няёмка, але калі выкладчыкі казалі: «Ёсць такі інструмент, бярэш яго, пасму і рэжаш». Пачаў стрыгчы, нягледзячы на страх... Але тады яшчэ вучыўся ў дзясятым класе, стрыг сваіх сямейнікаў, а ў салоне з'яўляўся, толькі каб адпрацаваць пэўную колькасць гадзін. Затое потым, калі вучыўся ва ўніверсітэце, змог сам аплачваць сваю вучобу.

Пасля ўніверсітэта праца па спецыяльнасці не прыносіла даходаў. Паўстала пытанне: што рабіць далей?..

У цырульніка ёсць некалькі варыянтаў: альбо стрыгчы ў салоне, альбо стаць выкладчыкам, трэнерам для іншых... Пачаў з таго, што ўладкаваўся ў адной кампаніі тэхнолагам — праводзіў для супрацоўнікаў майстар-класы. Потым аформіўся прыватна і цяпер рухаюся наперад з марай адкрыць свой салон — гэта прыносіць нашмат больш задавальнення, чым калі б працаваў у банку... Улічваючы, што магу сам планаваць свой графік, магу жыць так, як мне падабаецца. У банку было складаней: трэба было ўбудовацца ў іх расклад. А тут я сам па сабе...

— Ці дапамагае работа ў літаратурнай творчасці?

— Камунікую з процьмай людзей — характары некаторых персанажаў прапісваю з кліентаў. Вельмі цікава слухаць шматлікія гісторыі: хтосьці дзеліцца сваёй трагедыяй, хтосьці — радасцю. Было і такое: адна мая кліентка зацяжарыла. Знаходзячыся ў стане дэпрэсіі, жанчына мелася зрабіць аборт... І замест таго, каб патраціць паўгадзіны на стрыжку, я дастаў віно і гутарыў з ёю пяць гадзін — яна распавядала аб сваіх праблемах, а я імкнуўся зразумець, наколькі можа быць уласціва маці забіць сваё дзіця... Аборт яна не зрабіла — і цяпер водзіць да мяне стрыгчыся свайго сына, які стаў прыгожым падлеткам. Яна шчаслівая, што перадумала тады... Падобныя гісторыі дапамагаюць ствараць літаратуру.

— Маглі б працаваць псіхатэрапеўтам, выратавальнікам душ...

— Чаму б і не? Людзі са мной зазвычай ахвотна дзеліцца асабістым, я шмат слухаю і шмат адказваю. Яны могуць многае распавесці, бо я не з'яўляюся іх сябрам, які можа падзяліцца гісторыяй з агульнымі знаёмымі, а захоўваю ўсё ў сабе. А ім становіцца лягчэй... Так, у адной з кліентак бацька ўжо каля дзесяці гадоў не ўстае з ложка — яна расказвае пра яго і ёй лягчэе на душы, з'яўляюцца сілы, каб жыць далей.

Калісьці па лініі роду бацькі знайшоў інфармацыю, што ў 1500-х гадах Гаўрыіл Календа быў ксяндзом у Віленскім кляштары... Магчыма, ён — мой продак. А калі сам быў маладым з доўгімі валасамі, многія прымалі мяне за бацюшку.

— Гавораць, што, калі чалавек абразае валасы, пазбаўляецца псіхалагічнага цяжару мінулых выпрабаванняў...

— Гэта сапраўды дапамагае, асабліва радыкальным стрыжкі. Бо калі чалавек хоча змяніць сваё жыццё, ён пачынае з першага, што бачыць на сабе — з фрызуры. Што тычыцца аўры — энергія назапашваецца, і калі пазбаўляешся таго, што адпрацавана, сапраўды, скідваеш нейкі цяжар. І чым даўжэйшыя валасы, тым цяжэйшая гісторыя канцоў, якія памятаюць мінулы досвед. Абразаш іх — энергія абнаўляюцца.

А найбольш цікавае для мяне тое, што ў структуры валасоў ёсць унутраны слой, які называецца медула. Функцыя яе да канца не вывучылі. У кагосьці медула ёсць, у кагосьці — няма. Цяпер гэта нібыта рудымент кшталту падшэрску ў жывёл... Але ж тое, што цалкам не даследавана, — як наяўнасць касмічнага факта...

— А што б вы парайлі вашым чытачам?

— У каго ёсць дзеці, каб больш ім чыталі. Бо ў школе яны кепска ўспрымаюць мову і літаратуру: шмат гульні ў тэлефонах, карціна свету нешта губляе — ім цяжка даецца камунікацыя, не могуць пабыць самотнымі. А трэба, каб мозг развіваўся больш самастойна, каб працавала ўяўленне.

— А што парайце ў плане стылю і прыгажосці?

— Галоўнае — любіць тое, што ў цябе ёсць. Бывае, чалавек прыходзіць і кажа: выпрацце мне валасы, каб былі гладкімі. Я ж бачу, што яму пасуюць яго прыродныя хвалі. У падобных выпадках знутры ідзе непрыняцце сябе. А калі чалавек навучыцца прымаць сябе, ён пачне больш сябе любіць. Шмат бачыў расчараваных людзей, якім хацелася нешта на сабе змяніць, але насамрэч тое, што яны мянялі, для іншых заставалася незаўважным... Я хацеў бы, каб людзі больш любілі сябе... Гутарыла Яна БУДОВІЧ

зваротная сувязь

Струны сонца і лета

У «Літаратурнай анталогіі» на канале «Культура» Беларускага радыё з панядзелка да пятніцы агучваецца раман Івана Мележа «Подых навалніцы». У «Радыебібліятэцы» слухайце старонкі твора Уладзіміра Багамолава «У жніўні 44-га». Апавяданні Алесі Кузьмінай «Проста знаёмы» і Івана Шамякіна «Дзівак-чалавек» чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных.

У праграме «Радыетэатр плюс» у суботу і нядзелю выйдучь радыеспектакль «На струнах буры» паводле апавядання Лідзіі Арабей (да 145-годдзя з дня нараджэння паэтэсы Цёткі) і інсцэніраваная паэма Якуба Коласа «Сымон-музыка».

Па выхадных гучыць таксама «Дзіцячы радыетэатр». Чытанні для маленькіх ладзіцца па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя», штовечар а 21:00 гучыць «Вячэрняя казка».

Для аматараў паэзіі па выхадных выходзіць праграма «Прачулым радком», якая гэтым разам прапануе вершы Максіма Лужаніна.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект пісьменніка Навума Гальперовіча «Сюжэт для вечнасці», у якім праз аўтарскую паэзію і прозу апавядаецца пра станаўленне творчай асобы паэта.

Госць эфіру радыеверсіі праграмы «Суразмоўцы», што гучыць у нядзелю і сераду, — кандыдат філагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік НАН Беларусі, пісьменнік Серж Мінскевіч.

Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

17 ліпеня — 95 гадоў з дня нараджэння Анатоля Аксамітава (1926—2003), мовазнаўца.

18 ліпеня — 95 гадоў з дня нараджэння Барыса Івончыца (1926—1985), скульптара.

20 ліпеня — 165 гадоў з дня нараджэння Часлава Пяткевіча (1856—1936), беларускага і польскага этнографа, фалькларыста.

20 ліпеня — 90 гадоў з дня нараджэння Гая Пікарды (1931—2007), англа-французскага даследчыка беларускай культуры.

20 ліпеня 65-годдзе адзначае Ганна Ціханава, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

21 ліпеня — 235 гадоў з дня нараджэння Івана Лабойкі (1786—1861), гісторыка, літаратуразнаўца, лінгвіста.

21 ліпеня — 115 гадоў з дня нараджэння Барыса Кабішчара (1906—1959), дзеяча цыркавога мастацтва, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

21 ліпеня 85-годдзе адзначае Юлія Чурко, балерына, мастацтвазнаўца, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

21 ліпеня 75 гадоў спаўняецца Уладзіміру Шнарэвічу, графіку.

22 ліпеня — 115 гадоў з дня нараджэння Марыі Бялінскай (1906—1990), актрысы, народнай артысткі БССР.

22 ліпеня — 110 гадоў з дня нараджэння Леаніда Замеха (1911—1982), графіка, плакатыста.

22 ліпеня — 105 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Юрэвіча (1916—2005), крытыка, пражайка, перакладчыка, заслужанага работніка культуры БССР.

22 ліпеня 85-годдзе адзначае Валянціна Гаявая, балетмайстар, народная артыстка БССР.

22 ліпеня 85-гадовы юбілей святкуе Вячаслаў Чамярыцкі, літаратуразнаўца, крытык, тэксталаг, перакладчык.

23 ліпеня — 125 гадоў з дня нараджэння Антона Валынчыка (1896—1985), харавога дырыжора, кампазітара, заслужанага дзеяча культуры БССР.

23 ліпеня — 40 гадоў з дня заснавання Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.

Выходзіць з 1932 года

ЛiМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviadzda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviadzda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
15.07.2021 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 670

Друкерня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 1779
Д1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.